

SOYADI KANUNU VE KANUNUN UYGULANMA SÜRECİ

Sabit Dokuyan*

Öz

Osmanlı Devleti sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ilk andan itibaren her alanda, gelişmiş toplumlara yakalamak adına ciddi girişimler yapma yolunu seçmiştir. Özellikle toplumsal alanda yapılan inkılaplar; çağdaşlaşmanın yanı sıra, yaşam standartlarının artırılması ve sosyal düzenin sağlanmasını amaçlamıştır. Yapılan inkılaplar arasında Soyadı Kanunu da kendisine yer bulmuştur. İlk olarak Medeni Kanun içerisinde bahsi geçen mevzuu ancak 1934 yılında kanunlaşabilmiştir. Kanun, resmi işlerin ve sosyal işleyişin düzenlenmesi amaçları dışında, ilgili dönemde öne çıkmakta olan Türkçenin sadeleştirilmesi anlayışının da bir parçası olarak kabul edilmelidir. 1930'lu yıllarda Avrupa'da yaygınlaşan milliyetçilik anlayışı Türkiye'de de kendisine, bu tarz uygulamalarla yer bulmuştur. Soyadı Kanunu'nun daha kolay anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için bir de nizamname yayınlanmıştır. Ardından kanun uygulanmaya başlanmıştır. İki yıl devam eden kanunun uygulama sürecinde küçük sorunlar yaşansa da başarılı bir şekilde soyadı verme işlemleri tamamlanabilmiştir. Soyadı Kanunu ile birlikte; lakapların kaldırılması ve Mustafa Kemal'e Atatürk soyadı verilmesi gibi iki tamamlayıcı kanun da bu süreçte hayata geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Cumhuriyeti, Soyadı Kanunu, Lakaplar, Atatürk, Soyadı Nizamnamesi*

Abstract

Surname Act and Its Implementation Process

The State of Republic of Turkey which is established after Ottoman Empire chooses the way making serious initiatives for coming up with developed communities in all areas at the beginning. The reforms which are made especially for society aim to increase living standards and maintain social order besides modernization. The reforms include the surname act. The issue which is mentioned firstly in Civil Law becomes a law in 1934. The law apart from the aims putting order to official transactions and social operations, it is accepted that the piece of the understanding of simplification of Turkish language. The understanding of nationalism which is widespread in Europe in 1930 appears that kind of implementation in Turkey. A regulation is published for more understanding and implementing the surname act. After this regulation, it is started to implement the surname act. It is completed successfully giving surname even though having some problems in the implementation process which is biyearly. The two complementary laws are carried out like abolishing nickname and giving Atatürk surname to Mustafa Kemal with the surname act in this process.

Keywords: *Republic of Turkey, Surname Act, Nicknames, Atatürk, Surname Regulation*

* Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Tarih Bölümü, Düzce. sabitdokuyan@gmail.com

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduğu andan itibaren yeni bir düzen oluşturma gayretleri çerçevesinde toplumun her kademesinde ve her ihtiyacıyla alakalı olmak üzere birçok yenilik ve değişim süreçleri içerisine girmiştir. Eğitim, hukuk, sağlık, siyasal yapı ve ekonomi alanlarında yapılan düzenlemelerle yeni devlet; kalıcılık yakalama, vatandaşının refahını ve gelişmişlik düzeyini artırma çabaları sarf etmiştir. İşte bu gayretlerden birisi de Soyadı Kanunu'nun çıkarılması sürecinde gösterilmiştir. Kanunun çıkarılması ve uygulanması sırasında yaşananlar başlı başına bir araştırma konusu teşkil etmektedir.

Soy isim kullanma meselesinin Türk tarihindeki varlığı üzerine kısa bir giriş yapılacak olursa; kanun çıkmadan önceki dönemlerde daha çok lakaplar, şöhretler ve bir şekilde şahsın ait olduğu aile isimlerinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Türkler tarih boyunca ilk olarak boy isimleriyle anılmışlar, sonraki süreçte aile isimleri(soy) kullanılmaya başlanmıştır. Kimi zaman aile isimlerinin ardına “oğlu” kelimesi de eklene gelmiştir. Osmanlı döneminde “oğlu” yerine “zade” kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte soyadları ya da lakaplar isimlerin önlerinde kullanılmıştır. Son döneme doğru ise Avrupa özentisi ile soyadları isimlerin sonunda kullanılmaya başlanmıştır¹. Anadolu şehir, kasaba ve köylerinde soyadları az çok yerleşmesine rağmen idareci ve aydınlar soyadı kullanmamışlardır. Osmanlı'da derebeylik anlayışının olmamasından dolayı devlet, soy ve aile isimlerini sürekli yadırgayarak kimi zaman baskı altına almıştır. Devlet, şahısların ölümüyle birlikte isimlerinin kaybolması taraftarı olmuştur².

Soyadı verilmesi ihtiyacının nerden kaynaklandığına gelinecek olunursa; öncelikle 1930'lu yılların genel psikolojisine iyi bakmak gerekmektedir. İlgili yılların başlarında Türkiye'de milletçilik anlayışının temelinde dil önemli bir yer kaplamaktaydı. O kadar ki, Türk olmak Türkçe konuşmakla eş değer olarak görülmeye başlanmıştır. Mustafa Kemal'in 1931 yılı Şubat ayında Adana'ya yapmış olduğu ziyaret esnasında kullanmış olduğu dil ile ilgili ifadeler bu konuda önem arz etmektedir: *“Türk demek dil demektir. Milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insanlar, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.”*³

¹ Avşar ve Kaya 2013, s.77.

² Aydemir 2011, s.443.

³ Akalın 2004, s. 30. Ayrıca Bakınız: Pozantı, 17-23 Mayıs 2000, s. 3.

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetcilik-milli-birlik-ve-beraberlik>,

<http://www.adanadan.biz/>, <http://turkoloji.cu.edu.tr/CLKUROVA/makaleler.GT: 23.05.2016>

Yine aynı dönemde dilde birlik sağlamak ulusal birliği sağlayabilmek adına önemli bir adım olarak anlandırılmıştır. Mustafa Kemal konuyla ilgili olarak, yukarıda bahsi geçen Adana konuşmasında, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Hâlbuki Adana’da Türkçe konuşmayan 20.000’den fazla vatandaş vardır. Eğer Türk Ocağı buna müsamaha gösterirse; gençler, siyasal ve sosyal bütün kuruluşlar bu durum karşısında duyarsız kalırsa, en aşağı yüz seneden beri devam edegelen bu durum daha yüzlerce sene devam edebilir. Bunun neticesi ne olur? Efendiler! Herhangi bir felaketli gününüzde bu insanlar, başka dille konuşan insanlarla el ele vererek aleyhimize hareket edebilirler. Türk Ocaklarımızın başlıca vazifesi bu gibi unsurları, bizim dilimizi konuşan hakiki Türk yapmaya çalışmaktır. Bunlar Türk vatandaşlarıdır. Bugün ve yarın talihimiz ve kaderimiz birdir⁴.”*

Dil konusundaki bu bakış açısının ilk yansımalarından birisi alfabe değişikliğinin yapılması ile kendisini göstermiştir. Sonraki süreçte, dil meselesinin detaylı takibini yapmak amacıyla, 1932 yılında, Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet Türkçeyi zenginleştirmek için yoğun gayret sarf etmiştir⁵. Öncelik olarak dilde sadeleşme ve diğer dillerin etkisinden kurtarılması temiz bir Türkçe meydana getirmek hedeflenmiştir. Atatürk döneminde dilde yapılan sadeleştirme çalışmaları çerçevesinde, Türkçe içerisinde yer alan yabancı kelimeleri karşılayacak kelimeler bulmak üzere çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bunlardan ilki; yabancı bir kelimeye karşılık Türkçe kök ve eklerden yararlanarak yeni kelimeler türetmek olmuştur. Diğer bir yöntem ise, yabancı kelimeyi karşılayacak olan fakat zamanla unutulmuş bulunan Türkçe kelimeleri yeniden canlandırmak şeklinde kendisini göstermiştir. Ya da Anadolu ağzında yaşamaya devam eden kelimeler kullanılarak kelime açıkları kapatılmaya çalışılmıştır. Son yöntem ise Türkçenin lehçelerinden ödünç alınarak ve halk tarafından yadırganmayacak sözcükler kazandırarak dili evirmek olmuştur⁶. Burada bahsettiğimiz, Türkçe ile ilgili ihtiyaçların gündeme gelmesi ve milliyetçilik faktörleri konumuzun esasını oluşturan kanunun çıkması sürecinde de kendisini açıkça gösterecektir. Öyle ki, kanunun çıkması sonrasında Türkçe soyadları tespit etmek ve üretmek için ciddi çalışmalar gerçekleştirilecek, Türkçe soy isim alınması özendirilecektir.

Kanunun çıkarılmasının; mevcut siyasi anlayışın etkileri dışında, bir ihtiyacın yansımaya olduğu gerçeği de unutulmamalıdır. Şapka inkılâbı, kılık kıyafet düzenlemeleri, tekke-zaviye ve türbelerin kapatılması, uluslararası ölçüm birimlerine ve takvime geçiş gibi sosyal alanı ilgilendiren inkılâpların bir

⁴ Akalın 2004, s. 30.

⁵ Bayraktar 2012, s.142-143.

⁶ Bulut 2014, s.139-140.

parçası da Soyadı Kanunu olmuştur. Osmanlı'da; aile adı, doğum yeri ve tarihi gibi ayırt edici faktörlerle sosyal hayat düzenlenmeye çalışılmıştır. Fakat bu yaklaşımlar; nüfus düzenlemesi, askerlik ve ekonomik ilişkilerde büyük sıkıntılara neden olmuştur. Tanzimat ile birlikte batı tarzı okulların açılmaya başlanması soyadı ihtiyacını daha da artırmıştır. Doğum yerleri ve aile isimleri bir müddet bu okullarda kullanılmıştır⁷. Örneğin Mustafa Kemal askeri okulda "Mustafa Kemal Selanik" olarak tanınmıştır. Fakat bu uygulamalar çok dar bir çevrede gerçekleşmiş ve tüm toplumu kapsayacak özelliğe sahip olamamıştır⁸.

Kanunun çıkarılmasında etkin olan diğer bir unsur ise ülkenin sahip olduğu nüfus miktarının tam olarak tespit edilerek kayıt altına alınması olmuştur. 1920'den itibaren ve daha savaş devam ederken, nüfusu kayıt altına almak için birçok girişimde bulunulmuştur. Şöyle ki; 28 Eylül 1920'de çıkarılan "Nüfus Vukuatının İki Ay Müddetle Cezai Nakdiden Muafiyetine Dair Kararname" ile daha önceden kaydı olmayan ve iki ay içerisinde nüfus kaydı yaptıranlardan herhangi bir ceza alınmaması kararlaştırılmıştır. 17 Nisan 1922 tarihli bir kanunla ise nüfus kaydı yaptırmayanlara verilen cezalar 5 katına çıkarılmıştır. 1924 yılına ait "Köy Kanunu" ile de köyde olan ölüm-doğum-evlenme ve boşanma olaylarının kayıtlara geçirilmesi istenmiştir. 1926 yılına ait Medeni Kanun nüfusa kayıt işlerini mecburiyete tabi tutmuştur. 1927 ve 1935 yıllarında yapılan genel nüfus sayımları da kayıt dışı nüfusu kayıt altına almayı amaçlamıştır. 5 Temmuz 1934 tarihli "Gizli Nüfusların Yazımı Hakkında Kanun" da konunun ne kadar ciddiye alındığının bir diğer göstergesidir⁹. Birkaç örnek ile açıklamaya çalıştığımız nüfus kaydının tam ve sağlıklı bir şekilde yapılmasına yönelik uygulamaların en öne çıkanlarından birisi de soyadı almakla ilgili olan çalışma olmuştur. Devlet; adını-soyadını-doğum ve ölüm tarihini-evlenme ve boşanma hallerini bilmediği bir nüfusun yönetilmesindeki zorlukları dikkate alarak ve geleceğe dair planlamalarda sağlıklı bir yapılanmayı oluşturabilmek öngörüsüyle, Soyadı Kanunu çerçevesinde, kendi nicel verilerini net bir şekilde görmek istemiştir.

1926 yılına gelinene kadar soyadı konusuyla ilgili ciddi bir adım atılmamıştır. İlk olarak o yıl yürürlüğe giren Medeni Kanunla birlikte, aile isimlerinin alınması kabul edilmiştir ama bunun uygulamaya konulması biraz daha zaman almıştır¹⁰. Medeni Kanun'un ilk kabul edilmiş halinde; isim, aile ismi ve soy isimleri taşımayla alakalı maddeler şunlardır:

⁷ Acun 2010, s.253.

⁸ Mumcu 1982, s.169.

⁹ Çakmak 2009, s. 93-95.

¹⁰ Avşar ve Kaya 2013, s.78.

25. madde: “İsmi ihtilâfa mahal veren kimse, hâkimden hakkının tanınmasını talep edebilir. İsmi gasp olunması ile mutazarrır olan kimse bunun men’ini ve taksir vukuu takdirinde maddî tazminat talebi hakkında hâlel gelmemek üzere maruz kaldığı haksızlığın mahiyeti icap ediyorsa manevî tazminat namı ile bir meblâğ itasını da talep edebilir.” 26. madde: “Muhik sebeplere binaen bir kimse isminin değiştirilmesini isteyebilir. İsmi değişmesi nüfus siciline kayıt ve ilan olunur. Şahsın ismi değişmekle ahvali değişmez. Bir ismin değişmesinden mutazarrır olan kimse utula gününden itibaren bir sene içinde tebdil kararına itiraz edebilir.” 126. madde: “Hüsnüniyetle evlenen kadın, feshine hükmedilmiş olsa bile evlenme ile iktisap ettiği vaziyeti muhafaza eder; fakat evlenmeden evvelki aile ismini tekrar alır.” 141. madde: “Boşanan kadın, evlenme ile iktisap ettiği şeraiti muhafaza eder. Şu kadar ki, evlenmeden evvel taşıdığı aile ismini tekrar alır. Eğer kadın evlenmenin hini akdinde dul idi ise, kendi aile ismini taşımasına boşanma hükmü ile birlikte müsaade edilebilir.” 153. madde: “Kadın, kocasının aile ismini taşır.” 257. madde: “Evlatlık, kendisini evlatlığa alanın aile ismini taşır ve onun mirasçısı olur.” 259. madde: “Soyu belli olan çocuk babasının isini taşır ve onun vatandaşlık haklarına malik olur.” 312. madde: “Babaya nispeti babalık hükmü ile veya tanınmak sureti ile taayyün eden çocuk, babanın aile ismini taşır ve onun vatandaşlık hakkını iktisap eder¹¹.”

Görüldüğü üzere Medeni Kanun’un genel felsefesine uygun olarak aile çerçevesinde isim alınması ve değiştirilmesi konusunda birkaç mevzuat değişikliği yapılmıştır. Fakat kanun; tam manasıyla bir soyadı alma zorunluluğu, soyadı alma şekli ve kullanımı ile ilgili net bir yargı belirtmemiştir. Bu nedenle Soyadı Kanunu çıkana kadar konuyla alakalı ciddi bir gelişme olmamıştır.

Soyadı Kanunu’nun Mecliste Görüşülmesi ve Kabulü

Soyadı Kanunu meselesi ilk olarak 1933 yılında Meclis içerisinde encümenler aşamasında görüşülmeye başlanmıştır. 13 Mart günü soyadı hakkında kanun lâyihası Dahiliye ve Adliye Encümenlerine havale edilmiştir¹². Dahiliye Encümeni’nin 11 Aralık 1933 tarihinde Meclise sunduğu mazbatada özetle şu ifadeler yer almıştır: Bizde soyadları mevcuttur fakat kullanılması isteğe bırakılmıştır. Medeni memleketlerde bu işin sisteme oturtulmasına karşın ülkemizde bir düzen mevcut değildir ve bu işin intizama kavuşturulması encümenliğimiz olarak kabul görmüştür. Hükümet soyadının isimden önce konulmasını istemektedir fakat soyadının isimden sonra gelerek kullanımının

¹¹ TBMMZC, 17 Şubat 1926, s.19-27-28-29-39 ve 43; Ayrıca Bakınız: Resmi Gazete, 4 Nisan 1926, s. 4-17-19-21-39 ve 46.

¹² TBMMZC, 13 Mart 1933, s.2.

daha uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca hükümet teklifinde yer almayan; “Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı milliyet isimlerinin alınamayacağı” hükmü teklife eklenmiştir. Diğer yandan 7. maddede hükümetin “bu sene sonuna kadar soyadı alınması zorunluluğu” ifadesi “bir sene sonraya” şeklinde değiştirilmiştir. Adliye Encümeni de bir mazbata hazırlamıştır ve kısaca şöyledir: Kanun son derece elzendir ve bir toplumda işlerin sürdürülebilmesi için şahısların birbirinden kolayca ayırt edilmesi gerekmektedir. Türkiye’de özellikle şehirlerde soyadı uygulaması yaygınlaşmamıştır ve bu durum resmi-özel işlerin sürmesinde sıkıntılar doğurmaktadır. Soyadın sonda kullanılması uygundur. Soyadı alınması süresi ise iki yıl olmalıdır. Hükümetin; “Kanunun yürütmesinde Maliye, Adliye ve Millî Müdafaa vekâletleri memurdur” teklifi yerine ise sadece Dahiliye Vekaleti’nin sorumlu olması ifadesinin konulması uygun olacaktır... Her iki encümenin de çalışmaları sonrasında hazır hale getirilen kanun teklifi 1934 yılı Haziran ayında Meclis gündemine alınmıştır. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü, TBMM’ye Soyadı Kanunu’nun gerekçesini özetle şu şekilde sunmuştur: Türkiye’de soyadı kullanımı isteğe bağlı şekildedir. Köylerde hemen herkesin bir soyadı vardır. İlgili kanunla sadece bu soyadlarına resmiyet kazandırmış olunacaktır. Olmayanlar ise yeni soyadları tespit edeceklerdir. Köy muhtar ve azaları bu işin yürütülmesinde en çok vazife sahibi olacak kimselerdir¹³.

Soyadı Kanunu görüşmeleri 16 Haziran 1934 günü Meclis oturumunda başlamıştır. Görüşmeler çeşitli konuların tartışılması eşliğinde devam etmiştir. Değişiklik için çok geç kalındığı, soyadının isimden önce mi sonra mı geleceği, kanunun uygulanmasının sınırlı kalabilme riski taşıdığı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kimselerin tescil edilmiş aile isimlerinin mevcut olabileceği ve bu durumun kanunun işletilmesi sırasında dikkate alınması gerektiği gibi daha birçok konu, vekillerin gündeme aldığı tartışma mevzuları arasındadır¹⁴.

Mecliste, kanun görüşmeleri sırasında ilk olarak Bursa Milletvekili Refet Bey söz almıştır. Kanun için geç kalındığını ve en azından Medeni Kanun’u takiben çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir. Konunun Adliye Vekilliği tarafından çalışılmasını umduğunu fakat Dahiliye Vekilliğinin bu işi yürüttüğünü belirtmiştir. Medeni Kanun’da yer alan soyadıyla ilgili maddeleri zikreden vekil, Medeni Kanun’da “soyadı” yerine “aile ismi” tabirinin kullanıldığını aktarmıştır. Medeni Kanun’da da zikredildiği gibi aile isimleri vardır ve gerçekten de birçok aile tescil edilmiş aile isimleri kullanmaktadır. Ankara’nın Helvacı Mahallesi’nden getirilen nüfus defterinde kayıtlı olan 77 ailenin 50 tanesi oranın yerlisidir ve tamamının aile isimleri mevcuttur. Göçmen

¹³ TBMMZC, 16 Haziran 1934, s.87-97.

¹⁴ Atabay 2007, s.240-241.

olarak gelenlere ise aile isimleri olmasına rağmen; “Çerkez muhaciri” ve “Rumeli muhaciri” gibi isimler verilmiştir. Bunların aile şöhreti olarak muhacirliği kaydetmek devlet adına bir hata olmuştur. Vekil ayrıca, dört adet köy nüfus kaydını da incelediğini ve buralarda yaşayan hemen herkesin aile isminin tescilli olduğunu gördüğünü belirtmiştir. Türk milleti asil bir millettir ve aile ismi olmaması imkânsızdır. Refet Bey, kanun teklifinin sadece soy adlarla ilgili olduğunu, öz adların da tadiline gerek bulunduğunu dillendirmiştir. Arapça ve Farsça diye birçok gülünç ve anlamsız isim şahıslara verilmiştir. Bu tip isimlerden kurtulmak gerekmektedir. Bazı anlamsız isimlerin büyük şehirlerde moda olduğu görülmektedir. Örneğin; Huride, Zerefşan, Küşayış, Suhandan gibi. Türkçeleştirme çalışmaları yapılırken ilim adamları Türkçe isimler üzerinde de çalışmalıdırlar. Sonuç olarak aile isimleri vardır ve bunu yok sayıp yenisini buldurmak isteği karışıklığa neden olacaktır. Aile isimleri çeşitli kaynaklardan beslenmektedir. Bazı isimler memuriyetlerden kaynaklıdır (Kadıızade, İmamoğlu, Çavuşoğlu). Bazıları sanat ve meslek kaynaklıdır (Çakmakcıoğlu, Demircioğlu, Çobanoğlu). Şahıs isimlerinden kaynaklı olanlar (Hacı Alioğlu, Hacı Bayramoğlu), sıfatlardan kaynaklananlar (Ayoğlu), kişisel özelliklerden alınanlar (Kara Memetoğlu, Uzunoğlu), şehir isimlerinden türeyenler (Konyalioğlu), kavmiyetten alınanlar (Macaroğlu, Türkmenoğlu), manasız olanlar (Zobutoğlu, Barbutoğlu), tarihten gelenler, hayvan isimlerinden alınanlar (Öküz, Tilki), coğrafya isimleri (Kaya) gibi çeşitli soy isim belirleme yolları kullanılmıştır. Bu şekilde belirlenen ve hali hazırda kullanılan aile isimleri olmayan en fazla %5 civarında aile vardır. Sadece bu küçük gruba soy isim verilip diğerlerine dokunulmamalıdır. Vekil son olarak soyadlarının isimden önce kullanılmasında bir sakınca olmadığını ve bunu öz addan sonra kullanmanın halk tarafından kabul görmeyeceğini de iddia etmiştir¹⁵.

Dâhiliye Vekili Şükür Kaya, konuyla ilgili söz almış ve özetle şu açıklamayı yapmıştır: Halkımız arasında her ailenin az çok ismi vardır ama bunlar ya fazla yaygınlaşmışlar ya da tamamen unutulmuşlardır. Kanun ile gelecek olan soyadı kesin olacak ve her yerde her vakit aynı soy isimle tanınmış olunacaktır. Türklerde soy ismi yok demiyoruz ama olan veya olmayanlar bunu netleştirmelidirler. İlk büyük ihtiyaç orduya asker alımında kendini göstermektedir. Her yıl 30-40 bin asker alınmaktadır. Alınacak soy isim resmî-gayri resmî tüm işlerde kullanılmalıdır. Özellikle muhacirler, aile isimleri verilmeden geçirtilmiştir. Bu şekilde olanlar da bir zamanlar vatan saydığımız yerlerde yaşamaktaydı. Bu kimselere muhacir yerine soyadları vermek daha uygundur. Ülke genelinde yaklaşık 1.600.000 muhacir vardır ve bunların aile isimleri kayıtlara geçmemiştir. Kanunun daha fazla bekletilmesine ve zaman

¹⁵ TBMMZC, 16 Haziran 1934, s.19-24. Ayrıca Bakınız: Akşam, 17 Haziran 1934, s.1.

kaybına gerek yoktur. Bu kanun 15 aydır Dahiliye ve Adliye encümenlerince tetkik edilmiştir. Maddeler görüşülürken eksik olan yerler tamamlanacaktır¹⁶.

Tokat Milletvekili Nazım Bey ise; Medeni Kanun'da yer alan isimle ilgili maddelerden kısa bir özet geçmiş ve ardından resmi işlerde ve her alanda kullanılacak bir soyadı alınması için bu kanunun çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Gaziantep Milletvekili Reşit Bey, özellikle Türklüğün şerefine yakışmayan ve müstehcen isimlerin kaldırılmasının öneminden bahsetmiştir. Konuşmaların ardından Refet Bey'in; "Kanun Layihasının Encümene İadesi" isteği oylanmış ve reddedilmiştir. Maddelerin görüşülmesine karar verilmiştir¹⁷, fakat bu iş 18 Haziran Pazartesi gününe kalmıştır.

18 Haziran günü Soyadı Kanunu'nun maddelerinin görüşülmesine başlanmıştır. Birinci madde olan; "Her Türk öz adından başka soyadını da taşımaya mecburdur" maddesi üzerine söz alan Bursa Milletvekili Refet Bey: Mevcut nüfusun yaklaşık %95'inde aile isminin var olduğunu, bunlarında %80'inin kayıtlarla tescil edildiğini, kalan kısmın ise aile isimleri olup da kaydettirmeyenler ve ya hiç aile ismi kullanmayanlar olabileceğini belirtmiştir. Kayıtlı olanların, herhangi bir işleme tabi tutulmadan, bu aile isimlerinin tasdik edilerek kullanma zorunluluğuna tabi tutulmasının yeterli olacağını söylemiştir. Kaydettirmeyenler kaydettirmeli ve geriye kalan çok az aile adı olmayanlar için ise (yaklaşık %3-5)yeni isimler tespit ve tescil edilmelidir. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya bu konuşma üzerine söz alarak; halkın aile isimlerine sahip oldukları konusunda kendilerinin de haberdar olduklarını fakat bu aile isimlerinin kimi zaman birbirinin benzeri ve yaygın olmasından doğan sıkıntuların giderilmesi, herkesin soyadını kullanmakta zorunlu kılınması için bu kanunun görüşüldüğünü söyleyerek Refet Bey'in önerisi karşıtı yorum yapmıştır. Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher'in; alınacak soyadlarının Türkçe olmasıyla ilgili tavrı ise, ilgili mevzunun başka bir maddeyle alakalı olduğu düşünülerek o madde geldiği zaman görüşülmek üzere ertelenmiştir. Ardından birinci madde olduğu gibi kabul görmüştür¹⁸.

21 Haziran Perşembe günü kanun maddeleri görüşülmeye devam edilmiştir. İkinci maddede yer alan soyadın sonda kullanılacağı teklifi tartışılmadan kabul görmüştür. "Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleri ile umumî edelere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soyadları kullanılamaz." şeklindeki 3. madde görüşülmeye başlanmıştır. Ordu Vekili Hamdi Bey; aşiret isimlerinin hangileri olduğunun tespit edilmesindeki zorluklardan bahsederek, bunun ayırımının nasıl yapılacağını Dahiliye Vekiline

¹⁶ TBMMZC, 16 Haziran 1934, s.24-26.

¹⁷ TBMMZC, 16 Haziran 1934, s.27-29.

¹⁸ TBMMZC, 18 Haziran 1934, s.20-23.

sormuştur. Bakan cevaben; aşiret isimleri ile ilgili bir cetvelin mevcudiyetinden bahsetmiş ve bu adların kullanılmasına son verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eskiden aşiret ismi iken sonradan bir yerleşim yeri ismi olmuş olan kelimelerin ise varlığına dokunulmayacağını belirtmiştir. Konuyla ilgili söz alan Giresun Vekili Hakkı Tarık Bey; rütbe isimlerinden hangilerinin kullanılmayacağına açıklık getirilmesini istemiştir. Uzun yıllardır “Bayraktaroğlu” olan bir kimse bu kökleşmiş aile adını atacak mıdır? Vekil, bazı kimselerin sahip oldukları iğrenç ya da gülünç sayılabilecek aile isimlerini taşımaktan memnun olduklarını ve bunu değiştirmek istemeyeceklerini belirterek, soruna bir çözüm bulunmasını istemiştir. Dahiliye Vekili cevaben genel hatlarıyla şu ifadeleri kullanmıştır; tarihten gelen “Bayraktaroğlu”, “Silahtaroğlu” gibi soyadların kullanılmasında sıkıntı olmayacak, günümüz rütbelerinin ise kullanılması yasak olacaktır. Memuriyet kişiye baki verilmez. Bir kişi “Yüzbaşıoğlu”dur ama rütbe yükseldikçe soyadı değiştirmek isteği hasıl olacaktır ve bu da mümkün değildir. Ayrıca halk içinde kötü sayılan iğrenç ve gülünç isimlerin konulması kişi tarafından talep edilse bile ilgili memur tarafından reddedilecektir. “Oğulları” meselesine gelince, bir soydan geldiğini ispat edenlerin o soyadını isimlerinin sonunda kullanmalarına bir mani yoktur (Germiyanoğulları, Isfendiyaroğullar, Aydınoğulları gibi)¹⁹.

Kırşehir Vekili Lütfi Müfit, konuyla alakalı söz almıştır ve soyunu ispat için elde belge bulunmasının imkânsız olduğunu ifade etmiştir. Bakan ise cevaben; ispat edemeyenlerin bu hakları kullanamayacaklarını belirtmiştir. Bursa Vekili Refet Bey; bazı soyadlarının ticari değerleri olduğu için değiştirilmesinin yanlış olacağını iddia etmiştir. “filanoğulları” ismiyle mal ticareti yapan, senelerden beri bu şekilde markalaşan ve güven kazanan bir kişinin soyadının değiştirilmesinin bir hak olarak görülemeyeceğini ifade etmiştir. Çok abes adlar (domuz, serseri gibi) dışında bir memurun bir kimseye şu ismi taşıyamazsın deme hakkı olamayacağını da söylemiştir. Rütbelerin soyadı olması konusunda da uygulayıcılar arasında ortak bir tutumun yakalanamayacağını belirtmiştir. Bir yerde eski bir memurluk unvanı soyadı olarak sayılmaz iken başka yerde bu kabul edilebilecektir. Bu da kargaşaya neden olacaktır. Yabancı millet isimlerinin kaldırılmasına da karşı çıkan vekil, bir kişinin kendi milli ismini taşımak istemesine saygı duyulmasını, kendisinin de bir kimsenin hangi milletten olduğunu bilmek istediğini ve o soyadın kullanmasında bir mahzur olamayacağını eklemiştir. Soyadı değiştirme noktasında, memurların değil de mahkemenin başvuru merkezi olmasını da talep etmiştir. Dahiliye Vekili Kaya cevaben; mahkeme işinin çok uzun süreceğini ve sorunun içinden çıkılmaz bir hal alacağını söylemiştir. Yabancı ve

¹⁹ TBMMZC, 21 Haziran 1934, s. 3-5.

millet isimlerinin de değiştirilerek Türkçeleştirilmesiyle, memlekette ayrılığın kaldırılacağını eklemiş ve Osmanlı'nın bunu yapmadığı için parçalandığını iddia etmiştir²⁰.

Madde konuşmalar sonunda kabul edilmiş ve 4. maddeye geçilmiştir. Madde: “*Soyadı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir. Evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasına tevdi edilmiş olsa bile babasının seçtiği veya seçeceği adı alır. Koca ölmüş ve karısı evlenmemiş olursa veyahut koca akıl hastalığı ve akıl zayıflığı sebebi ile vesayet altında bulunuyor ve evlilikte devam ediyorsa bu hak ve vazife karınıdır. Kocanın vefatıyla karı evlenmiş veya koca evvelki fikrada zikredilen sebeplerle vesayet altına alınmış ve evlilik de zeval bulmuş ise bu hak ve vazife çocuğun baba cihetinden olan kan hısımlarından en yakın erkeğe ve bunların en yaşlısına, yok ise vasiye aittir.*” şeklinde teklif edilmiştir. Yapılan konuşmalar sonunda madde olduğu gibi kabul edilmiştir²¹.

5. madde olarak: “*Mümeyyiz olan reşit soyadını seçmekte serbesttir. Akıl hastalığı ve akıl zayıflığı dolayısı ile vesayet altına alınmış olan reşidin adını babası, yok ise anası, bu da yok ise vasisi seçer.*” ifadesi görüşülmeye başlanmıştır. Çanakkale Vekili Şükrü Bey maddeyle ilgili söz alarak; reşit olan herkesin soyadı alma hakkına sahip olmasının sıkıntı yaratacağını söylemiştir. Bir babanın dört reşit oğlu olması durumunu örnek veren vekil, bunların her birinin soyadını ayrı almasının karışıklığa neden olacağını ifade etmiştir. Bu tip durumlarda kişiler reşit olsa da babaları soyadını belirlemelidir. Dahiliye Vekili bu yoruma cevaben; buna imkan olmadığını, kardeşlerin ortak isim isterlerse daha iyi olacağını fakat ayrılmış ve yeni aile kurmuş bir kişiye de illa aynı soyadını taşıma zorunluluğu getirilemeyeceğini belirtmiştir. Sabi olanların ise zaten babasını soyadını taşıyacağını eklemiştir. Ardından 5. madde kabul edilmiştir²².

“*Bir mahalle veya köyde aynı soydan gelmeyenler bir soyadı kullanamazlar.*” ifadesinin yer aldığı 6. madde teklifi konuşmaya başlanmıştır. Hakkı Tarık Bey söz alarak kanununun en sıkıntılı maddesi olarak bu maddeyi göstermiştir. Bir mahallede kimin hangi soyadını aldığının nasıl tespit edileceğini, aynı soyadı taşıyan iki kişinin bir mahallede yaşamaya başlamasıyla bu sorunun nasıl halledileceğini merak ettiğini belirtmiştir. Adliye Encümeni adına söz alan Tokat Milletvekili Nazım Bey; daha önceden aynı aile isimleri taşıyanların isim değişikliğine gitmelerine gerek olmadığını, sadece yeni isim alacaklar için bu maddenin uygulanacağını belirtmiştir. Hakkı Tarık

²⁰ TBMMZC, 21 Haziran 1934, s.6-7.

²¹ TBMMZC, 21 Haziran 1934, s.9-12.

²² TBMMZC, 21 Haziran 1934, s.12-13.

yeniden söz alarak, erken davrananın soyadını kapabileceğini ve aslında uzun zamandır aile ismi olan bir soyadının sahibinin ise bundan mahrum kalabileceğini iddia etmiştir. Konuşmaların ardından bu madde kabul edilmeyerek kanundan çıkarılmıştır. Bir sonraki madde 6. madde yerine kaydırılmıştır. Yeni 6. madde teklifi şu şekildedir: “*Hükümet, tarihte ün almış olanlara ilişik anlatan adların, hilâfına iddia ile kullanılmamasını mahkemeden isteyebilir.*” Kocaeli Milletvekili Salahattin Bey bu maddenin 3. madde ile irtibatının kurularak daha kullanışlı hale getirilmesi için bir takrir vermiştir. Takrire göre 6. madde şu şekilde olmalıdır: “*En büyük mülkiye memurunun vereceği müzekkere üzerine Cumhuriyet Müddeiumumîsi, 3. maddedeki memnuiyete uygun olmayarak soyadı kullananların bu adı değiştirmelerini ve tarihte ün almış olanlara ilişik anlatan adların, hilafını iddia ile kullanılmamasını mahkemeden isteyebilir. Kanunla taayyün eden unvanlar mahfuzdur.*” Adliye Encümeni bu takriri olumlu karşılamıştır. Dahiliye Vekili de kabul ettiğini bildirmiştir. Ardından maddenin yeni hali kabul görmüştür²³.

7. madde teklifi görüşülmeye başlanmıştır. Madde: “*Bu kanunun neşri tarihinden itibaren iki yıl içinde gerek soyadı olmayanlar ve gerekse soyadlarını değiştirmek isteyenler taşıyacakları adı hükümetin tayin edeceği şekilde nüfus kütüklerine geçirilmek üzere bildirirler. Bu iş için verilecek her nevi evrak pul resminden muaftır.*” şeklinde sunulmuştur. Bazı vekiller soyadı alma işleminin pul parasından muaf tutulmasının yanı sıra nüfus cüzdanı değişikliği ve evlilik cüzdanı değişikliği için de alınacak ücretlerin alınmamasını talep etmişlerdir. Dahiliye Vekili alınan soyadlarının elde bulunan nüfus tezkereleri üzerine ekleneceğini bildirerek bunun için ek ücret talep edilmeyeceğini belirtmiştir. Ardından madde kabul edilmiştir²⁴.

Bundan sonraki maddelerin kabulünde meclis daha seri davranmış ve kanunun geriye kalanını şu şekilde kabul etmiştir: Madde 8: “*Soyadı seçme işlerinde çıkacak ihtilafları halletmek ve kendiliklerinden soyadı seçmeyenlerle anası babası belli olmayan çocuklara ad takmak ve bir adın kanunun istediği şekle uygun olup olmadığı hakkında karar vermek salahiyeti ana kütüğün bulunduğu yerin en büyük mülkiye memuruna aittir.*” Madde 9: “*Valiler ve kaymakamlar soyadlarının nüfus kütüklerine ve doğum kâğıtlarına doldurulması işinde diğer devlet dairelerinde münasip gördükleri memurları iş bitinceye kadar yardımcı olarak nüfus dairelerinde çalıştırmaya salahiyetlidirler.*” Madde 10: “*Bu kanunun tayin ettiği müddet geçtikten sonra soyadlarını değiştirmek isteyenler Kanunu Medeni’sinin bu bapta hükümlerine tabi olurlar.*” Madde 11: “*Soyadlarını nüfus kütüğüne ve doğum*

²³ TBMMZC, 21 Haziran 1934, s.13-15.

²⁴ TBMMZC, 21 Haziran 1934, s.15-17.

kâğıtlarına yazma işinde ihmali görülen memurlar hakkında kaymakamlar bir haftalık, valiler on beş günlüğe kadar maaş kesme cezası verebilirler. Bu kararlar kati olup ilk ödenecek maaştan kesilir.” Madde 12: “Kanunun tayin eylediği zaman içinde soyadını memurlara bildirmeyenlerden beş liradan on beş liraya kadar ve bu iş için hükümetçe verilecek vazifede ihmali görülen muhtarlar ve ihtiyar heyetleri azasının her birinden ve belediyelerce memur edilenlerden on liradan elli liraya kadar hafif para cezası alınır. Bu cezalar mahalli idare heyetleri kararıyla verilir ve vali veya kaymakamların tasdiki ile katilesir.” Madde 13: “Bu kanunun tatbik yollarını gösterir bir nizamname yapılacaktır.” Madde 14: “Bu kanun neşri tarihinden altı ay sonra meriyete girecektir.” Madde 15: “Bu kanunun hükümlerini yerine getirmeye Dahiliye Vekili memurdur²⁵.” Kanun 2525 kanun numarasıyla 2 Temmuz 1934 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir²⁶.

Soyadı Kanunu’na Bağlı Olarak Çıkarılan Diğer Kanunlar

Soyadı Kanunu’na ek olarak çıkarılmış olan ilk kanun, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’e Atatürk soyadını veren kanundur. Bu kanun çıkmadan önce Cumhurbaşkanı’nın soyadının ne olacağı gündemi oldukça meşgul etmiştir. Bazı dil ve tarih uzmanları konu ile ilgili toplantılar düzenlemiş ve çeşitli soyadları ortaya koymuşlardır²⁷. İlgili çalışmalar çerçevesinde: “Etel, Etealp, Korkut, Arız, Ulaş, Yazır, Emen, Coğuş, Salır, Begit, Ergin, Tokuş, Beşe, Türkata, Türkatası gibi soyadı önerileri öne çıkmıştır²⁸. Etel, Atilla’nın esas adıdır ve aynı zamanda “büyük nehir” anlamına gelmektedir. Arız, Türk tarihindeki kahraman adlarından birisidir. Aynı şekilde Ulaş, Yazır, Salır da Türk kahramanları arasında yer almaktadır. Begit, sağlam anlamına gelirken, Ergin; irfan sahibi, Beşe; seçkin manası taşımaktadır. Saffet Arıkan konuyla ilgili yapılan bir toplantıda, “Türkatası” soyadını teklif etmiştir. Paşa ise bu konuyu Konya Milletvekili Naim Hazım Onat’a bırakmıştır. Onat, zikredilen kelimelerin söylenişinde ve yazılışında tam bir akıcılık olmadığını belirtmiş ve tarihte kullanılan “Atabey” nasıl ki bir şehzadenin ya da hükümdarın hocası, yol göstericisiyse, Türk’e her alanda atalık etmiş ve Türkleri kurtarmış olan Mustafa Kemal de bu milletin atasıdır diyerek O’na “Atatürk” denilmesinin uygun olacağını ifade etmiştir²⁹.

²⁵ TBMMZC, 21 Haziran 1934, s.17.

²⁶ Resmi Gazete, 2 Temmuz 1934, s.1.

²⁷ Avşar ve Emre Kaya, 2013, s.80.

²⁸ Acun 2010, s.253.

²⁹ Yalçın vd. 2008, s.264.

Soyadı belirlendikten sonra sıra bunun Meclis gündemine taşınıp kanunlaşmasına gelmiştir. Malatya milletvekili olan Başbakan İsmet İnönü ve 22 milletvekili tarafından verilen bir kanun teklifi ile “Kemal” öz adlı cumhurbaşkanına “Atatürk” soyadının verilmesi konusu meclis gündemine getirilmiştir. Teklifi daha önceden görüşen Dahiliye Encümeni'nin konuyla ilgili mazbatasında şu ifadeler yer almıştır: “...*Türk ulusuna tam istiklâlini kazandıran ve ulusa gerçek tarihinin ve öz dilinin yolunu gösteren Ulu Cumhuriyetimize ‘Atatürk’ soyadının verilmesi çok yerinde görülmüş ve teklif cümlece kabul olunmuş bulunmakla Yüksek Heyetin iyi görüşüne sunulmasına karar verilmiştir.*” Meclis görüşmelerinin yapıldığı 24 Kasım 1934 günü konuyla ilgili kısa bir konuşma yapan Başbakan İnönü, Büyük Önderin soyadının verilmesinin Meclisin bir ödevi ve hakkı olduğunu düşündüklerini söylemiştir ve sözlerini şu şekilde tamamlamıştır: “*İnanıyoruz ki; ulusun en değerli varlığı olan Cumhuriyetimizin adını söylerken derin saygı ve sevgi duygularımızı birlikte sezdirmiş olacağız. İnanıyoruz ki ‘Atatürk’ adı ile büyük Türk ulusu en büyük oğluna en büyük, en saygılı hitabını yapmış olacaktır.*” Konuşmanın ardından 3 maddelik kanun oy birliği ile kabul edilmiştir³⁰.

Kanunun kabul edildiği haberi ertesi günlük Zaman Gazetesi’nde: “Gazi Hz.’ne ‘Atatürk’ Soyadı Verildi” başlığıyla İsmet Paşa’nın konuşmasının ardından teklifin oy birliği ve alkışlarla kabul edildiği duyurulmuştur³¹. Atatürk aldığı bu yeni soyadını kullanmakta fazla gecikmemiş, kısa süre içerisinde imzalarında soyadını kullanmaya başlamıştır. İlk olarak ise Meclise ve Başbakanlığa göndermiş olduğu tezkere ve kararnamelerde “K. Atatürk” imzasını kullandığı görülmektedir³².

Diğer bir kanun ise Atatürk soyadının başkası tarafından kullanılmasını yasaklayan kanun olmuştur. Kocaeli Milletvekili İbrahim Süreyya tarafından verilen kanun teklifinde, Atatürk soyadının hiçbir kimse tarafından öz ad ya da soyadı olarak kullanılmaması istenmiştir. Dahiliye Encümeni tarafından hazırlanan 1 Aralık 1934 tarihli mazbatada; Atatürk soyadının başkaları tarafından kullanılmaması gerektiğine dair kanun teklifinin, teklif sahibi İbrahim Süreyya tarafından ortaya konulan gerekçesi özetle şu şekildedir: Türkler, ülkeye hizmet edenlerin adlarını çocuklarına takmayı adet edinmişlerdir. Biz, Atatürk’e verilen soyadının kendisi gibi eşsiz kalmasını istemekteyiz. Vekilin verdiği gerekçeli kanun teklifi encümen tarafından küçük ifade değişiklikleriyle kabul görmüştür ve Meclise havale edilmiştir³³.

³⁰ TBMMZC, 24 Kasım 1934, s. 4-5.

³¹ Zaman, 25 Kasım 1934, s. 1.

³² Zaman, 27 Kasım 1934, s. 1.

³³ TBMMZC, 17 Aralık 1934, s. 33-34.

17 Aralık 1934 günlü Meclis görüşmeleri sırasında konu gündeme alınmıştır. Tahrir sahibi İbrahim Süreyya konuyla ilgili söz almış ve genel hatlarıyla şu ifadeleri kullanmıştır; Atatürk adı sevgiyle kaynaklı olarak insanlara isim olarak takılabilme ihtimaline sahiptir. Ayrıca başka herhangi bir eşya ya da mekân ismi olarak da kullanılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Bir süthaneye “Atatürk süthanesi” dendiği duyulmuştur. Atatürk isminin önüne ve sonuna eklemeler yaparak kullanılması da doğru değildir. Örneğin “Türkata” gibi kullanımların da önüne geçilmelidir. Konuşmaların ardından kanun maddeleri oylamaya sunulmuştur. Birinci maddede Atatürk soyadının hiç kimse tarafından ad ya da soyadı olarak kullanılmayacağı, ikinci maddeyle bu soyadının başına veya sonuna eklemeler yapılarak kullanılmasının da mümkün olmadığı kabul görmüştür. Üçüncü maddeye göre kanunun hükmü 24 Kasım 1934 tarihinden itibaren başlatılacak ve dördüncü maddeye göre ise kanununun yürütülmesinden Dahiliye Vekili sorumlu olacaktır³⁴. 2622 sayılı bu kanun 24 Aralık günü Resmi Gazete’de yayınlanmıştır³⁵.

Soyadı Kanunu’nun diğer bir tamamlayıcısı ise; “Efendi, Bey, Paşa Gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun” olmuştur. Dahiliye Encümeni, lakapların kaldırılmasıyla ilgili hazırlamış olduğu mazbatada özetle şu ifadeleri kullanmıştır: Türk inkılâbının temelinde demokrasi ve eşitlik ilkeleri vardır. Kimse diğerinden üstünlük arz edecek bir lakaba sahip olamaz. Ortaçağda çıkan ve çeşitli kaynaklardan beslenen sınıf ayrımına sebep olan lakaplar Türkleri de etkilemiştir. Türk inkılâbını eksik gösteren ve halk arasında eski sınıf ayrımlarını hatırlatan lakaplar derhal atılmalıdır. Bay ve bayan gibi hitap ifadeleri Türkçe olup özel konuşmalarda kullanılmaya devam edilebilir. Başta İstiklal Madalyası olmak üzere, savaşlarda ve üstün başarılarla kazanılan nişanlar hariç, her türlü nişanın taşınması uygun değildir. Yabancı devlet nişanlarının da takılması yasaklanmalıdır. Kimi zaman hak etmeyenlere verilen ve rütbe farklarını net olarak ortaya koymayan “Paşa” unvanının kaldırılması medeni devletlere ayak uydurmak için önemlidir³⁶.

Bakanlar Kurulu 25 Kasım 1934 tarihli toplantısında “Efendi, Bey, Paşa” gibi unvan ve lakapların kaldırıldığına dair kararnameyi imzalamıştır³⁷. Kanun layihası 26 Kasım 1934 günü Meclise getirilmiştir. Konuyla ilgili söz alan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya; eski devirlerden kalma ve demokrasiye uymayan bazı unvan, lakap vb. eklemelerin bulunduğunu belirtmiş ve bu gibi eklemelerin derhal kaldırılmasının yapılan inkılaplara uygun olacağını eklemiştir. Ardından

³⁴ TBMMZC, 17 Aralık 1934, s. 12-13.

³⁵ Resmi Gazete, 24 Aralık 1934, s. 1.

³⁶ TBMMZC, 26 Kasım 1934, s. 15-16.

³⁷ BCA, 1579/30..18.1.2/ 49.78..16.

maddeler görüşülmeye başlanmıştır. 1. madde teklifi: “*Efendi, bey, beyefendi, paşa, hanım, hanımefendi ve hazretleri gibi lâkap ve unvanlar kaldırılmıştır. Erkek ve kadın vatandaşlar, kanunun karşısında ve resmî belgelerde yalnız adları ile anılırlar.*” şeklindedir. Giresun Milletvekili Tarık Us maddeye “ağa” kelimesinin de eklenmesini istemiştir. Dahiliye Encümeni bu teklifi olumlu karşılamıştır. Isparta Vekili Kemal Turan ise, “hacı” kelimesinin kalkıp kalkmayacağını sormuştur. Dahiliye Encümeni adına verilen cevapta; Soyadı Kanunu’yla dinî maksat ifade eden kelimeler yasaklandığı için burada bu ifadenin eklenmesine gerek duyulmadığı belirtilmiştir. Tekirdağ Vekili Celal Nuri bazı isimlerin iki cinsiyette de kullanıldığını (İsmet ve Hikmet gibi) ve bu adların ayırt edilebilmesi için bey-beyefendi gibi ifadelerinin kullanılmaması halinde ayırımın nasıl yapılacağını sormuştur. Dahiliye Vekili bu soruya encümenin mazbatasını okuyarak cevap vermiştir. Bu mazbatada bay-bayan kelimelerinin yasak olmayacağı belirtilmektedir. Konuşmaların ardından hacı, hoca, hafız, ağa ve molla gibi unvan ve lakapların da kanuna eklenmesi ile ilgili takrirler okunmuştur. “Ağa” kelimesi konusunda hem fikir olunmuştur. Hacı, hoca, hafız ve molla kelimeleri oylamaya konularak kanuna eklenmesi kabul edilmiştir. Maddenin son hali şu şekildedir: “Madde 1: Ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi, bey, beyefendi, paşa, hanım, hanımefendi ve hazretleri gibi lâkap ve unvanlar kaldırılmıştır. Erkek ve kadın vatandaşlar, kanunun karşısında ve resmî belgelerde yalnız adları ile anılırlar.” Dahiliye Vekili bu lakapların resmi işlerde ve kanun karşısında kullanılmasının yasaklandığını, özel hayatta insanların birbirine ağa, bey, hoca diye hitap edebileceğini belirtmiştir. Madde son haliyle kabul edilmiştir³⁸.

Görüşülen ikinci madde ise şu şekildedir: “*Sivil rütbe ve resmî nişanlar ve madalyalar kaldırılmıştır ve bu nişan ve madalyaların kullanılması yasaktır. Harp madalyaları bundan müstesnadır. Türkler yabancı Devlet nişanları da taşıyamazlar*”. Hakkı Tarık Us yabancı nişanların hiç alınmaması yönünde bir takrir verse de madde aynen kabul edilmiştir. Üçüncü maddenin teklif edilmiş hali ise şöyledir: “*Askeri rütbelerden adın başına gelmek üzere müşirlere mareşal, ferik ve livalara general denilir. Generallerin derecelerini gösteren unvanlarla diğer askerî rütbelerin karşılıkları Âli Askerî Şûra kararı ve İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile konulur*”. Bu maddeye “amiral” kelimesinin de eklenmesi talep edilmiştir. Madde, Milli Müdafaa Encümeni’ne gönderilmiş ve son halinin gelmesi beklenmiştir. Encümen maddenin son halini hazırlayarak göndermiştir ve şu şekildedir: “*Askerî rütbelerden adın başına gelmek üzere kara ve havada müşirlere mareşal, birinci ferik ve livalara general, denizde birinci ferik, ferik ve livalara amiral denilir. Generallerin ve amirallerin derecelerini gösteren unvanlarla deniz müşirleri unvanlarının ve diğer askerî*

³⁸ TBMMZC, 26 Kasım 1934, s. 2-9.

rütbeleri karşılıkları Âli Askerî Şûrası karar ve İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile konulur.” Madde son haliyle kabul edilmiştir. Kanunun yayınlandığı tarihten itibaren geçerli olacağıyla ilgili 4. madde ve kanunun Bakanlar Kurulunca uygulanacağıyla ilgili 5. madde de kabul edilerek kanun Meclisten geçmiştir³⁹.

Kanunun kabul edildiği basın aracılığıyla halka duyurulmuştur. Milliyet Gazetesi'nin 27 Kasım 1934 tarihli sayısında sınıf farkını gösteren unvanların yıkıldığı, kanunun Meclisteki görüşmeleri detaylı olarak sunulmuştur⁴⁰. Zaman Gazetesi de aynı günlü sayısında konuyu sayfalarına taşımıştır. Mecliste yapılan görüşmeler ve söz alan vekillerin konuşmaları gazetede yer almıştır. Kanun metni ise ilk sayfadan verilmiştir. Kanunun kabulünden sonra meclis koridorlarında vekillerin birinden bahsederken “Bey” kelimesini kullanmadıklarını, bunun yerinde “Tarık Us arkadaşımız” diyerek “arkadaşımız” kelimesini kullanmaya başladıklarını aktarmıştır⁴¹. Kanun ayrıca 29 Kasım 1934 tarihli Resmi Gazete’de 2590 sayılı kanun olarak yayınlanmış ve uygulamaya konulmuştur⁴². Zaman Gazetesi Resmi Gazete’nin kanunu yayınlayacağını okuyucularına aktararak halkı bilgilendirmiştir⁴³.

Lakapların ve unvanların kaldırılması sonrasında bu kanuna uygun olmayan İstanbul’daki semt, mahalle ve sokak isimlerinin değiştirilmesine karar verilmiş ve bunun için bir liste hazırlanmaya başlamıştır. Konuyla ilgilenecek bir de komisyon kurma çalışmaları yürütülmüştür. Komisyonun eski ve yeni isimlerin yazıldığı bir cetvel hazırlayarak belediye reisliğine vermesi planlanmıştır. Şehir meclisi bu cetveli görüşüp karara bağlarsa uygulamaya geçilecektir⁴⁴. Lakaplar konusuyla ilgili elimizdeki son belge ise 1942 yılı 24 Temmuz gününe aittir. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Şerafettin Yalıtıkaya tarafından Mersin’in Mut ilçesi müftülüğüne gönderilen yazıda: 2590 sayılı kanunla ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi bey, beyefendi, paşa, hanım, hanımefendi ve hazretleri gibi lakap ve unvanların kaldırılmış olmasına rağmen başkanlığa gelen bazı resmi yazılarda bu tabirlerin kullanıldığı belirtilerek konuyla ilgili hassas olunması istenmiştir⁴⁵.

Soyadı Nizamnamesi

Soyadı Kanunu’nda da yer aldığı üzere, kanunun uygulanışı ile ilgili detayların belirleneceği Soyadı Nizamnamesi’nin hazırlıklarına başlanmıştır.

³⁹ TBMMZC, 26 Kasım 1934, s.9-14.

⁴⁰ Milliyet, 27 Kasım 1934, s.1.

⁴¹ Zaman, 27 Kasım 1934, s.1-7.

⁴² Resmi Gazete, 29 Kasım 1934, s.1.

⁴³ Zaman, 29 Kasım 1934, s.2.

⁴⁴ Zaman, 23 Aralık 1934, s.3.

⁴⁵ BCA, ?/51..0.0.0/4.36..15.

Nizamnamenin yayınlanma süreci biraz uzamış ve bu durum basına da yansımıştır. 9 Temmuz tarihli Akşam Gazetesi'nde yer alan habere göre, nizamname hazırlama süreci devam etmektedir. Soyadı Kanunu'nun ise çıkışından 6 ay sonra tatbik edilmeye başlanacağı ve bir buçuk yıl içerisinde herkesin soyadlarını kaydettirmek zorunda olduğu, kaydını yaptırmayanların 5 ile 25 lira arasında ceza ödeyecekleri belirtilmiştir⁴⁶. Gazete 15 Kasım günü ise, Dahiliye Vekaleti tarafından hazırlanan Soyadı Nizamnamesi'nin hazırlık sürecinin tamamlandığını ve metnin Devlet Şurası'na verilmek için Başbakanlığa gönderildiğini duyurmuştur⁴⁷. Zaman Gazetesi de nizamname konusunu sayfalarına taşımış, 27 Kasım günlü nüshasında Soyadı Nizamnamesi'nin kısa süre içerisinde çıkarılacağı haberini okuyucularına duyurmuştur. Haberde birkaç da detay veren gazeteye göre: 'yan, yen, is, vis, iç, of, baf, ef' gibi heceler soyadların sonunda yer almayacaktır. Bu hecelerle biten soyadları, Ermeni ve Yahudi vatandaşlar tarafından kullanılmaktadır. Türk tebaasına mensup kimseler de bu kurala uyararak yabancı soyadları alamayacaklar ve Soyadı Kanunu'na uygun şekilde bir aile adı seçmek durumunda olacaklardır⁴⁸. Bekleme süreci nihayet son bulmuş ve 20 Aralık günü Soyadı Nizamnamesi'nin tamamlandığı ve kısa sürede yayınlanacağı okuyucuya duyurulmuştur⁴⁹.

Soyadı Nizamnamesi ilk olarak 15 Aralık 1934 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında kabul edilmiştir. Fakat daha sonra bu nizamname üzerinde değişiklikler yapılarak 24 Aralık günü tekrar onaylanmıştır. Resmi Gazete'de yer alan bu ikinci onaylanan nizamnamedir. İlk nizamname Dahiliye Vekaletince teklif edilmiş ve Şurayı Devlet tarafından tasdik edilmiştir. Kararname altında Cumhurbaşkanı Atatürk de dahil olmak üzere imza atan bakanların tamamı imzalarını yeni soyadlarını kullanarak atmışlardır⁵⁰. Daha sonra tadil edilen bu nizamnamenin yeni haliyle karşılaştırılabilmesi için ilgili değişikliğin yapıldığı maddelerin ilk halleri ve yapılan değişiklikler burada verilecektir. Üzerinde oynama yapılan maddeler 6, 7 ve 8. maddelerdir. Bu maddelerin ilk halleri şu şekildedir:

6. madde: *“Soyadı ya yalnız olarak veyahut ‘oğlu’ ile birlikte kullanılır. Tarihte ün almış olanlara ve kanunla verilen unvanlara ilişik bildiren soyadlarında oğlu ekinin kullanılması mecburidir.”* 7. madde: *“Soyadlarına ‘yan, of, ef, vic, iç, is, dis, pulos, aki, zade, mahdumu, veled ve bin’ gibi başka milliyet anlatan ve başka dillerden alınan ekler ve kelimeler takılamaz. Takılmış*

⁴⁶ Akşam, 9 Temmuz 1934, s. 1.

⁴⁷ Akşam, 15 Kasım 1934, s. 1.

⁴⁸ Zaman, 27 Kasım 1934, s. 1-2.

⁴⁹ Zaman, 20 Aralık 1934, s. 7.

⁵⁰ BCA, 1720/30..18.1.2/50.85..16., Ayrıca Bakınız: Zaman, 21 Aralık 1934, s. 2.

olanlar kullanılamaz. Bu eklerin yerine 'oğlu' konulur." 8. madde: "Arnavud Oğlu, Kürd Oğlu' gibi umumi surette başka milliyet gösteren, 'Çerkez Hasan Oğlu, Boşnak İbrahim Oğlu' gibi başka milliyete ilişik anlatan, 'Zoti, Grandi' gibi başka dillerden alınmış olan soyadları kullanılamaz ve yeniden takılamaz.". Nizamnamenin ilk halindeki 6. madde son halinde "Soyadı ya yalnız olarak veyahut 'oğlu' ile birlikte kullanılır" şekline getirilmiştir. 7. maddenin yeni hali ise: "Yabancı ırk ve millet isimleri soyadı olarak kullanılamaz" şeklindedir. 8. madde tamamen kaldırılmış ve 9. madde 8. madde yerine kaydırılmıştır. Bundan sonraki madde numaraları da birer alta kayarak devam etmiştir. Böylece ilk halinde 55 madde olan nizamname bir madde eksilmiştir⁵¹.

Kabul edilen 6 bölüm ve 54 maddeden oluşan 24 Aralık 1934 tarihli nizamname⁵², 27 Aralık günü Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu nizamnamenin önem arz eden maddeleri özet şekliyle şöyledir: Soyadı alma işlemleri 2 Temmuz 1936 tarihinde son bulacaktır. Söyleyişte ve yazışta sadece soyadı kullanılabilir veya imza atarken öz adın baş harfi ve soyadın tamamının kullanılması doğru olacaktır. Belirtilen tarihe kadar soyadı almayanlara kaymakam ve valiler soyadı seçeceklerdir. Kanun çerçevesinde yeni soyadı verilenler ancak mahkeme kararı ile soyadlarını değiştirebileceklerdir. Soyadları Türk diline uygun olmalıdır. Soyadları yalnız olarak veya "oğlu" eklemesiyle kullanılabilir. Yabancı ırk ve millet isimleri soyadı olarak kullanılamaz. Bir aşirete veya kabileye ilişik anlatan soyadları kullanılamaz ve yeniden takılamaz. Eski ve yeni devlet kadrosundaki rütbe ve memuriyet bildiren soyadları kullanılamaz ve yeniden konamaz. Edebe uymayan, gülünç ve hakaret içeren soyadları kullanılamaz. Tarihte ün yapmış kişilerle olan bağ ispat edilmez ise bu isimler soyadı olarak kullanılamaz. Bir soydan gelen aileler ortak bir soyadı belirleyebilirler. Soydaş olmayanlar ortak soyadı alamazlar. Bir köyde, bir kasabada, bir şehirde bir soydan olmayanlar aynı soyadını seçmiş olurlarsa, ilk müracaat eden için bu ad kabul olup diğerlerinininki değiştirilir. Soyu belli olanlar baba soyadını, belli olmayanlar anne soyadını alırlar. Evlat edinilen kişi yeni ailesinin soyadını alır. Kadın evlenince kocasının soyadını alır. Kocasını öldürme eski soyadına geri dönebilir. Dul kadın evlenirse yeni kocasının soyadını alır ve bir daha eski kocasının soyadına dönemez. Boşanan kadın kocasının soyadını taşımaz. Baba reşit olmayan çocuklarının soyadını seçer. Kişi mümeyyiz ve reşit ise kendi soyadını seçer. Eşler ayrılmış olsa dahi çocukların soyadını baba seçer. Koca ölmüş ya da

⁵¹ Karşılaştırma yapmak için bakınız: BCA, ?/ 272..0.0.0/63.190..9. Resmi Gazete, 27 Aralık 1934, s.7-9. ve Zaman, 22 Aralık 1934, s.7.

⁵² BCA, 1759/30..18.1.2/50.87..15.

akıl hastalığına sahipse soyadını kadın seçer. Fakat kayıtlı bir soyadı varsa o kullanılır. Bir çocuğun annesi başkasıyla evliyse, babası ölmüş ya da akıl hastalığına sahipse soyadını babanın kan bağı olan en yakın kişi belirler. Aynı evde yaşayan ve aynı soydan olan akrabaların soyadını seçip yazdırmak aile reisi olan erkeğe aittir. Kimsesi olmayan ve soyu belli olmayan çocukların soyadlarını; köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti azaları, mahallelerde ise belediye temsilcileri belirler, bu soyadları kaymakam yahut vali tarafından onaylanır. Belirlenen tarihler içerisinde soyadı almayanlara kaymakamlar yahut valiler ya da bunların görevlendireceği kimseler soyadı verirler. Soyadı seçimi sürecinde yaşanacak ihtilaflar kaymakamlar, valiler ve bunların görevlendireceği kişilerce çözülür. Soyadı seçecek kişi bu soyadını muhtar ve ihtiyar heyetine, mahallelerde belediye mümessiline yazdırmalı; imza, mühür veya parmak basmayla bunu tasdik etmelidir. Köylerde yaşayan yerli ve yabancılar ayrı kâğıtlara yazılacaklardır. Göçebeler de bir yerde kayıtlı olsun ya da olmasın o an buldukları yerlerde kayda geçirilip, kayıtları varsa bağlı buldukları nüfus daireleri de buraya eklenecektir. Her belediye, mahalleler için belirlediği temsilciler aracılığıyla orada yaşayanların tamamını kayda geçeceklerdir. Göçebe ve yabancılarda kayıt altına alınacaktır. Muhtarlar, ihtiyar heyeti, mahalle temsilcileri hazırladıkları belgelerin altını imzalayarak ilgili kaymakamlıklar ve belediye başkanlıklarına teslim edeceklerdir. Yeni doğanlar ve Türk vatandaşlığına geçenler soyadı verilmeden nüfus defterlerine kaydedilmeyeceklerdir. Süreç içerisinde ihmalî görülen memurlara kaymakamlar tarafından bir hafta, valiler tarafından on beş gün maaş kesme cezası verilebilecektir. Süresi içerisinde soyadı almayanlara 5 ile 15 lira arasında para cezası verilecektir. İhmalî görülen görevlilere ise 10 liradan 50 liraya kadar para cezası verilebilecektir⁵³.

Soyadı Kanunu'nun Uygulanmaya Başlanması

Bilindiği üzere Soyadı Kanunu 2 Temmuz 1934 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunda yer alan ilgili maddeye göre de 6 ay sonra yani 2 Ocak 1935 günü uygulamaya başlanılacaktır ve süreç 1.5 yıl devam edecektir. Hükümet kanun uygulamaya başlanmadan önce işlerin daha rahat ve düzenli yürütülebilmesi için birkaç girişimde bulunmuştur. Bunlardan birincisi resmi kurumlara yazılar göndererek soyadı alma işlemleriyle ilgili uyarılarda bulunmak olmuştur. Elimizde Başbakanlık tarafından Diyanet İşleri Başkanlığı'na 31 Ekim 1934 tarihinde gönderilen bir tezkere mevcuttur. Bu tezkere içerisinde özetle şu ifadeler yer almıştır: Soyadı Kanunu'nun uygulanma müddeti her ne kadar bu işin tamamlanması için uzun

⁵³ Resmi Gazete, 27 Aralık 1934, s. 7-9. Ayrıca Bakınız: Zaman, 30 Aralık 1934, s. 1-2.

bir süre olsa da halk böyle işlerde vazifesini ifayı son zamana bırakmaya meyillidir. Halkın soyadı işlemlerine daha ilk anlarından itibaren ilgi göstermesini özendirmek için devlet görevlilerinin 1935 yılı ocak ayı sonuna kadar soyadlarını almaları Dahiliye Vekaletince lüzumlu görülmüştür. Başbakanlıktan gelen yazı dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Bey (daha sonra Börekçi soyadını alacaktır) tarafından il müftülüklerine yollanmış ve yazının ilçe müftülüklerine de yollanması istenmiştir⁵⁴. İstanbul Üniversitesi rektörlüğü de soyadı alma işlemlerinin en kısa zamanda bitirilmesi yönündeki tavsiyeye uyan bir girişimde bulunmuştur. Rektörlük bütün fakültelere bir yazı göndererek herkesin Aralık ayı sonuna kadar soyadı almasını istemiştir. Milli Eğitim Müdürlüğü de okullara ve müdürlüğe bağlı dairelere gönderdiği yazıda soyadı alma işlerinin kısa zamanda halledilmesini istenmiştir⁵⁵.

Konuyla ilgili olarak Hükümetin yaptığı diğer bir girişim ise kanunun uygulanmaya başlayacağı tarihten daha önceki bir tarihte soyadı tesciline başlanmasının yolunu açmak olmuştur. Her ne kadar başlangıç tarihinin 2 ocak günü olacağı, daha öncesinde işlem yapılmayacağı ve işlerin kolaylaştırılması için matbuu bir beyanname hazırlandığı 2 Aralık 1934 tarihinde basına yansısı da⁵⁶, soyadı verme işlemleri biraz öne çekilmiştir. Ankara'dan gelen bir emirle 9 Aralık itibariyle soyadı tescilinin başlayabileceği belirtilmiştir. Yeni soyadı alanlar sabah itibariyle nüfus müdürlüğündeki memurlara tescil işlemlerini yaptırabileceklerdir. Başvuruda: ".....soyadını aldım. Kendimden başka karım veçocuğum vardır (bekarsa bekar olduğunu beyan edecek). Nüfusa bu suretle tescil edilmemi talep ederim." şeklinde bir beyanname verilecektir. Bu beyannamelere pul yapıştırmaya gerek yoktur. Beyanname vermeye giden kimse kendisinin veya aile efradının hüviyet varakaları varsa onları da yanlarında götüreceklerdir. Tescil işlemi hem kütüğe hem de varakalara yapılacaktır. Her kasaba, her köy ve büyük şehirlerdeki her nahiye bir nüfus bölgesi olarak tayin edilmiştir. Her mıntıkada bir soyadı sadece bir kişiye verilebilecektir. Bu kural katidir. Bu konuda hatası olan memurlar mesul sayılacaktır. Birden fazla aynı soyadı verilmişse beyannameyi önce verenin soyadı tescil edilip diğeri iptal edilecektir⁵⁷.

Soyadı beyannamesi verilmesi sürecinde işlemin ücretsiz yapılacak olması, soyadlarının yenilenmesi sonrasında tabela ve levhalardaki soyadlarının değiştirilmesinde damga vergisi alınması konusunu gündeme getirmiştir. Soyadı değişikliği için yapılan işlemlerden nasıl ki pul parası alınmıyorsa bu değişiklik

⁵⁴ BCA, ?/51..0.0/12.101..10.

⁵⁵ Zaman, 28 Kasım 1934, s. 3.

⁵⁶ Zaman, 2 Aralık 1934, s. 3.

⁵⁷ Zaman, 9 Aralık 1934, s. 3.

esnasında da para tahsili yapılmaması vatandaş tarafından talep edilmiştir⁵⁸. Ardından beklenen karar çıkmış, tabelalar ve levhalar üzerindeki soyadı değişiklikleri ile ilgili olarak damga vergisi alınmaması kararlaştırılmıştır⁵⁹. Alınan kararın İstanbul'da uygulanışı basına yansımış ve İstanbul belediye şubelerine konunun bildirildiği okuyuculara aktarılmıştır⁶⁰.

Hükümetin sürece diğer bir dahli ise alınacak soyadların tespiti konusunda kılavuzlar hazırlamak ve bu çalışmalarını teşvik etmek şeklinde gerçekleşmiştir. Kanunun çıkmasıyla birlikte insanlar daha önce ihtiyaç duymadıkları, baba-dede adları ve unvanlarla idare ettikleri isim hitabını mecburen bir soyadı çerçevesinde yenilemek zorunda kalmışlardır. Ve bu amaçla da bir soyadı belirleme yükümlülüğü altına girmişlerdir. Türkçe isimlerin bulunmasına yardım etmek kaygısıyla birçok isim kılavuzları yayınlanmıştır. Fakat kontrolsüz yapılan bu çalışmalarda; Türkçe olmayan, kimi zaman kaynağı bilinmeyen yahut Çince ya da Moğolca kökenli birçok isim Türkçe kılavuzlarında yer almıştır⁶¹.

Dahiliye Vekaleti tarafından Milletvekili ve Türk Dil Kurumu üyesi Besim Atalay'a hazırlattırılan "Türk Büyükleri veya Türk Adları" adlı kitap nüfus müdürlüklerine gönderilerek soyadı seçiminde yardım edilmeye çalışılmıştır. 5.600'den fazla isim bu eserde zikredilmiştir. Eser ayrıca Arapların gülünç bulduğu için kullanmadığı isimlerin Türkler tarafından kullanıldığına da vurgu yapmıştır. Kitap, Türkçe kelimelere getirilecek "men-man" ekleriyle çok sayıda isim elde edilebileceği ve bunların soyadı olarak kullanılabilceği tavsiyesinde de bulunmuştur⁶². 23 Kasım 1934 tarihinde yayınlanan Zaman Gazetesi'nde yer alan bir habere göre ise; Türk Dil Kurumu soyadı seçiminde halka kolaylık olsun diye alfabetik sıraya göre düzenlenmiş bir isimler broşürü yayınlamaya hazırlanmaktadır. En doğru soyadları bu broşürde yer alacaktır⁶³. 27 Kasım günü itibarıyla Dil Kurumu tarafından hazırlanan alfabetik soyadı listeleri gazetelerde yer almaya başlamıştır. Bunlardan biraz farklılık arz eden soyadlarından bazıları şöyledir: Alabay, Alak, Alanhuya, Alanta, Alataş, Alsaç, Altaca, Amonak, Analay, Anbuzuk, Andariman, Angay, Anucur, Anak, Arsakay, Artain, Aşkan, Ata İbiş, Avşar, Artuk, Atalmış, Atılmış, Atila, Ayaz, Ayçiçek, Asana, Atsak, Aydan, Aymaz, Ayna, Azak, Boğaç, Boldaz, Bolukçu, Borak, Bozacı, Bozkurt, Budulgan, Borlukçu, Botasun, Buluç, Bulut, Burkay, Börü, Buyançuk, Budunoğlu, Buzunoğlu, Bürkek, Bürkük, Büzrüş, Şımay, Şıramun, Şit, Şorman, Tabazık, Tacı Kayan, Tağhan, Tahmaz, Taka, Takak,

⁵⁸ Zaman, 22 Aralık 1934, s.3.

⁵⁹ Zaman, 28 Aralık 1934, s.3.

⁶⁰ Zaman, 30 Aralık 1934, s.3.

⁶¹ Ölmez, 2000, s.108-109.

⁶² Atabay, 2007, s.243.

⁶³ Zaman, 23 Kasım 1934, s.2.

Talan, Tamaç, Tamırak, Tanşehuaı, Tangudur, Taragay, Targıt, Taşın, Tataş, Tatu, Tayşı, Taz, Tekle, Temügnuçin, Tibin, Tice, Tokmak, Tolmaç, Tomar, Tubay, Tuhtakaya, Turbil, Tuman, Türkmen, Tutakbala, Tükek, Türe, Türk⁶⁴.

Gazetede yayınlanan bu soyadı listeleri “Soyadları Karışmak Korkusu” başlığını taşıyan bir köşe yazısında eleştirilmiştir. Zaman Gazetesi’nde 9 Aralık 1934 tarihinde yayınlanan bu yazıda, tavsiye edilen soyadları içerisinde çok komik olanlarının bulunduğu belirtilmiştir. Milletvekili Besim Atalay’ın bularak yayınlattığı düşünülen bu soyadlarının Atalay’ın esprili tavrını yansıtmaları ihtimalinin olduğu tahmin edilmektedir. Gazete, soyadı gibi ciddi bir işin espi kaldıramayacağı uyarısında bulunmuştur. Gazetenin dikkat çekmeye çalıştığı diğer bir husus soyadlarının alınması süreciyle ilgilidir. Ülke yaklaşık 17 milyon insandan oluşmaktadır ve ortalama iki-üç milyon soyadına ihtiyaç vardır. Fakat halk soyadı seçme konusunda serbest bırakılmıştır. Böylece birbirinin aynı olan soyadları çokça verilmiş olacak, bir yüz yıl sonra bu insanlar birbirinin akrabası olduğu şüphesine düşecek ve daha birçok sorun yaşanacaktır. Bunun için problem daha karmaşıklaşmadan Dahiliye Vekaleti’nin müdahalede bulunması tavsiye edilmiştir⁶⁵.

Soyadı alma ve tescil işlemlerinin başlaması ile birlikte gündem bu konuyla ilgili haberlere kaymıştır. Basında, halkın tercih ettiği soyadları yayınlanmaya başlanmıştır. Yayınlanan soyadı haberlerinden örneklem oluşturması bakımından bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Soyadı Kanunu’nun tatbikine geçilmemesine rağmen, halkın soyadı alma konusunda harekete geçtiği bildirilmiştir. İstanbul’daki memur, doktor gibi önemli şahıslar soyadları belirlemeye başlamışlardır. Örneğin doktor Akil Muhtar kendisine “hür ve serbest” manasına gelen “Özden” soyadını almıştır. Ertan, Sayrun, Özge, Bilge, Evren İstanbul’da alınan soy adlardan bir kaçıdır⁶⁶.

- Ankara’da soyadı alma işlemleri büyük bir hızla devam etmektedir. İktisat Bakanlığı Deniz Müsteşarı Sadullah “Güney”, Deniz Nakliyat Genel Müdürü Ayetullah “Altug”, şube müdürlerinden Avni “Bilgin”, İbrahim ise “Kender” soyadlarını almışlardır⁶⁷.

- İstanbul’da soyadı alanlardan bazıları şunlardır: Sümerbank Vezne Şefi Muavini Ali ve Devlet Matbaası Makine Şefi Şükrü kardeşler “Aygen”, Sümerbank odacılarından İslam “Akgün”, Beşinci Alay tüfekçisi İnebolulu

⁶⁴ Zaman, 27 Kasım 1934, s.2; Zaman, 28 Kasım 1934, s.5. Zaman, 2 Aralık 1934, s.7; Zaman, 9 Aralık 1934, s.6.

⁶⁵ Zaman, 9 Aralık 1934, s. 1.

⁶⁶ Zaman, 27 Kasım 1934, s. 1-2.

⁶⁷ Zaman, 28 Kasım 1934, s. 2.

Ahmet “Akyal” soyadlarını almışlardır. Yaman, Urgün, Kurt, Acar, Ertam ve Atila diğer alınan soyadları olmuşlardır⁶⁸.

- İstanbul Belediye Reisi muavinlerinden Nuri “Türkkan”, Daimi Encümen Azasından Nakiye “Elgün”, tüccardan Dervişzade İbrahim “Dayan”, Konya Halk Fırkası Başkanı Ferit “Uğur”, Konya Valisi Cemal “Bardakçı” soyadlarını almışlardır. Rağıp Kemal isimli birisi ise kendi büyükbabalarından kalma olan “Ayrancıoğlu” soyadını almak istemiş fakat başkası tarafından alındığını öğrenmiştir. Bu soyadını alabilmek için mahkemeye başvurmaya hazırlanmaktadır. İstanbul Milletvekili Şükrü, Milli Mücadele sırasında kendisini gizlemek için takma ad olarak kullandığı “Ugus” kelimesini soyadı kabul etmiştir. Gazete okuyucu mektuplarından birinde yer alan ve soyadı tavsiyesi isteyen bir mektuba verilen cevapta ise; Anadolu Ajansı’nın verdiği ve gazetenin yayınladığı soyadı listelerini inceleyerek gönlünün istediğini seçmesi tavsiye edilmiştir⁶⁹.

- Gaziantep’ten polis memuru Hanefi “Doğan”, İstanbul Aksaray’da elektrikçi Hikmet “Başar”, Kumkapı’dan kaptan Fevzi “Örskan”, Av Vergileri Müdürlüğü Müzayede Katibi Kadri “Ataay”, Şehzadebaşı’dan kömürcü Veysel “Ülges”, Haydarpaşa Lisesi Başmuavini Halit “Sarikaya” soyadlarını almışlardır. Diğer bazı soy isimleri ise şöyledir: Ünal, Işıksal, İyidoğan, Kozluca, Oral, Oran, Tuncay, Ergon, Akbulut, Ongur, Oygur, Ömsüz, Omay, Onur, Ogur, Yanmaz, Arslan, Doğan, Güzel, Çinkılıç, Üstün, Dirilik, Başar⁷⁰.

- Bursa Askeri Lisesi öğretmeni Şemsi “Güneşhan”, Gümrük Muhafaza Baş Müdüriyeti’nden Hakkı “Erden”, Gümrük Muhafaza Baş Müdüriyeti’nden kâtip Necati “Oğuz”, aynı daireden Hüseyin “Öztürk”, yine aynı daireden Rıza “Us”, askeri fabrikadan Kozanalı Kenan “Oskay” soyadlarını almışlardır. Ayrıca: Sönmez, Koca Kaya, Evrem, Zeren, Çakar, Türk, Balıaç, Salğar, Ak Alın, Karul, Olcay alınan diğer soyadlarından birkaçıdır⁷¹.

- Gazete, okuyuculardan birisinin “Elgin” sözcüğünün “hasis” manasına geldiğini iddia ederek şikâyette bulunmasına şöyle cevap vermiştir: “El” ya da “Al” kökü: “hile, hakikat, el, meydan, ateş, hafif kırmızı renk, memleket, almak mastarının kökü” anlamlarına gelmektedir. “Gin, gan, gun, gün, gen” kelimeleri ise; “güneş, sahip, ışık, Allah” gibi manalara gelmektedir. İki kelimenin birleşmesinden oluşan “Elgin” ise; necip, hasis, garip manalarını taşımaktadır. Buna benzer olarak “Alan” kelimesi de hem “saha” hem de “ahmak, perişan”

⁶⁸ Zaman, 29 Kasım 1934, s. 7.

⁶⁹ Zaman, 2 Aralık 1934, s. 5 ve 6.

⁷⁰ Zaman, 9 Aralık 1934, s. 5.

⁷¹ Zaman, 20 Aralık 1934, s. 7.

anlamlarına gelmektedir. Bu nedenle yüzeysel bir bakışla kelimeleri anlamak yanlış olacaktır. Diğer anlamlarına da bakmakta fayda vardır⁷².

- Karaman'da yaşayan gazete muhabiri M. Ayhan "Ayhan", Yeniköy'de Arpacı Ali Sokak'ta yaşayan Ali, eşi Fahriye, kızı Emel ve üvey kızı Mefharet "Ergör", Erzincan Askerlik Şubesi Başkanı Münir "Bingöl", Eminönü polis memurlarından üçüncü komiser Lami "Özer", Haliç Şirketi memurlarından Hüseyin "Tahmay", Liman Şirketi memurlarından Nizamettin, eşi ve kızı Nudiye "Ertan" soyadını almıştır. Diğer tercih edilen soyadlarından bazıları şunlardır: Gökhan, Gündoğdu, Yavuz, Şimşek, Akyıldız, İrtem, Erez, Doğan, Torun, Arın, Aydemir, Baran⁷³.

- İstanbul Asliye 5. Hukuk Mahkemesi yazganlarından Emel, babası Kemal ve kardeşi Ragıp "İnal", Fatih Çarşamba Caddesi'nden manav Sabri, annesi Rukiye ve kardeşi Hasibe "Kalis", Galatasaray'dan Mazhar "Erman", Konya defterdarı Lütfi "Akyüz", İstanbul Laleli apartmanlarından Abdurrahman Tevfik "Göney", Yeniköy Nahiyesi ikinci komiseri Kaşif "Güngen" soyadı almıştır. Arttırma Müdüriyeti muhasibi mesulü Avni "Uluç" soyadı için vermiş olduğu beyanname; eskiden beri "Uluç" soyadı kullandıkları için ailesinin aynı soyadı devam ettirmesi isteğini belirtmiştir. Alınan diğer soyadlarından bazıları şunlardır: Güner, Paze, Baykal, Can, Gümüslü, Baran, Öge, Kıvanç, Demir⁷⁴.

- Karagümrük nüfus memuru Mahir "Ersin", Kadıköy Dispanseri Hekimi Doktor İsmail Hakkı ile oğlu Şark Demiryolları Yedikule Deposu tabibi Ahmet Rafet "Bayülgen", Gümrük Muhafaza Müdürlüğü odacısı Şakir "Karlayan", Hadımköy eşrafından Mehmet "Erden", Harbiye topçu binbaşılardan Murat "Atasay" soyadını almışlardır. Diğer alınan soyadlarından birkaç tanesi şu şekildedir: Sezer, Özyeğen, Sözüak, Keskin, Cengiztan, Özel, Elbek, Us, Dicle, Gündoğdu⁷⁵.

- İstanbul Tahmis Caddesi'nden peynirci Refik, annesi, babası ve kardeşleri "Erdoğan", Edremit'te posta şoförü İbrahim ve ablası Naciye "Özcan", İstanbul ikinci noteri Hasan "Ark", Ticaret ve Sanayi Odası muhasebe memuru Zühdü "Turhan", Emniyet Müdürlüğü santral memurlarından Fehmi "Uraz", Senbenova Lisesi sekizinci sınıf öğrencisi Nihat "Yavuz", Emniyet Müdürlüğü depo dairesi odacısı Şerife "Caner" soyadlarını almışlardır. Diğer bazı soyadları da şöyledir: Açarı, Türe, Gürkan, Uçgan, Çetin Kaya, Lahsoy, Özen, Yarış, Acor, Duman, Tunç, Öz Erolen, Palabıyık, Gürsel⁷⁶.

⁷² Zaman, 20 Aralık 1934, s. 7.

⁷³ Zaman, 21 Aralık 1934, s. 6.

⁷⁴ Zaman, 23 Aralık 1934, s. 6.

⁷⁵ Zaman, 24 Aralık 1934, s. 6.

⁷⁶ Zaman, 26 Aralık 1934, s. 6.

- Merkez Bankası İstanbul veznedarı Hakkı “Demirsoy”, Biga Ziraat Fen memuru Bekir “Altınbaşak”, Hadımköy inhisarlar odacısı Haşim “Demirkay”, Konya defterdarı Lütfi “Çığırkan”, Konya Vakıflar Müdürü Tahir “Sirkeci”, Konya ikinci noteri Fuat “Özkut, Konya maliye memurlarından Saim “Koçak” soyadlarını almışlardır. Alınan diğer soyadlarından bazıları: Girgin, Aydoğan, Özüak, Özcan, Aslan, Ergün’dür⁷⁷.

- Fatih’te polis komiserlerinden emekli İbrahim “Subaşı”, Şark Demiryolları katar müfettişi İsmail “Ergiray”, Haliç Şirketi kontrol kalemi memuru Melek “Yıldırım”, Üsküdar nüfus memuru Salih “Dinç”, Emniyet Müdürlüğü ikinci şube ikinci komiserlerinden Abdurrahman “Tosun”, Giresun Baytar Müdürü Vehbi “Erder” soyadlarını almışlardır. Diğer soyadlarından bazıları şöyledir: Ülgen, Burak, Sak, Emer, Bal, Kutlu, Arhon, Akman⁷⁸.

-Ziraat Vekâleti mahzeni evrak memuru Feyzi “Sobay”, Ortaköy Çıracı Sokak’tan Arif “Yeter”, hukuk talebesinden S. Rüştü “Sümer”, İstanbul gümrük muhafaza mimarı Kemal “Ural”, ikinci komiserlerden Saffet “Derman”, Samatya Tramvay Caddesi’nden Mehmet Raşit “Acar” soyadlarını almışlardır. Diğer soyadlarından bazıları: Eligüzel, Tayar, Şipal, Aksoy, Taş, Yürük, Aykut, Kırıl, Torum, Celasun, Bayrak, Alparslan, Kutluay, Kural şeklindedir⁷⁹.

- Merkez Bankası İstanbul şubesi muhasebe memuru Kemal “Tugrul”, İstanbul Alemdar belediye tahsil şubesi tahakkuk memuru Zühtü “Çakar”, Kilis Kemaliye Mektebi başmuallimi H. Fahri “Tuna” soyadlarını almışlardır. Ayrıca: Kacar, Eren, Akgül, Atilla, Gülserin, Gülseren, Okan, Altuğ alınan diğer soyadlarından bazılarıdır⁸⁰.

- Ortaköy Pışmıçoğlu Caddesi’nden Mahmut Nedim “Şimşek”, Evkaf tahsildarlarından Rıfat “Olgun”, Afyon istasyon hareket memuru Hayri ve kardeşi Cemal “Üner”, İstanbul Postahanesi gelen dairesi baş memuru Neşet ve ailesi “Yeteroğlu”, İstanbul Bedrihani ailesi üyeleri “Çınar” soyadı almışlardır. Ayrıca: Anasır, Sağıroğlu, Değirmencioğlu, Görel, Erdoğan, Gönenç, Ürkmez, Atılğan, Oğuzer soy isimleri tercih edilmiştir⁸¹.

- Kırıkkale fon merkezinden kâtip Hamdi “Atak”, İstanbul inhisarlar baş murakıplık heyetinden Cevdet Hamdi “Balım”, Şirketi Hayriye İdaresi Boğaz İskelesi memurlarından Burhan “Acar”, Samsun’dan doktor M. Hulki, eşi Zehra, annesi Nazife, kızları Nihal, Güzin, Naime, Fahriye ve talebe Yüce Ülkü Lisesi öğrencisi Hilmi “Öner”, Erzincan Valisi Fahri “Özen”, Erzincan Halk

⁷⁷ Zaman, 27 Aralık 1934, s. 6.

⁷⁸ Zaman, 28 Aralık 1934, s. 6.

⁷⁹ Zaman, 30 Aralık 1934, s. 5.

⁸⁰ Zaman, 31 Aralık 1934, s. 6.

⁸¹ Zaman, 2 Ocak 1935, s. 7.

Fırkası Mutemedi Mustafa “Altunok”, Erzincan’dan polis muavini Mehmet “İpek” soyadlarını almışlardır. Diğer soyadlarından bazıları: Özkurt, Altay, Öztelli, Ahisha, Ralor, Kocaman, Özdal, Müren, Alev, Akman şeklindedir⁸².

- Muallim Tahir Nadi “Ozanözgü”(bu soyad nevi şahsına münhasır şair demektir), Kadıköy Müftüsü Bahaettin ve ailesi “Süneren”, Haliç Şirketi iskele memurlarından Süleyman “Yazan”, İstanbul Tramvay Şirketi memuru Zeynel “Bilman”, Diyanet İşleri memurlarından Mehmet, eşi Mahmure, oğlu Enver, kızı Seher “Baydar”, Bostancı’da oturan Kavurzade B. İbrahim’in torunları Halim, İbrahim, Saim kardeşler “Kavur” soyadları almışlardır. Danişman, Gerçek, Bayrakçı, Azak, Erpınar, Şensaltık, Lüle diğer alınan soyadlarıdır⁸³.

- Akşehir İhisarlar Müdürü İbrahim “Uysal”, Zonguldak ihisar idaresinden Rıza, oğulları Bahri ve Suat “Akgün”, Akşehir ihisarlar muhasebe katibi M. Arif “Yavuz” soyadlarını almışlardır. Diğer soyadları: Oytay, Üge, Akın, Özdemir, Akman, Oruçoğlu, Cabgu şeklindedir⁸⁴.

Soyadı Kanunu’nun uygulandığı günlerde birçok kimse soyadını Mustafa Kemal’den almak için büyük çaba sarf etmişlerdir. Paşa, karşısındaki kişilerin başından geçen olayları dinlemiş ve buralardan elde ettiği harf ve hecelerden bir soyadı türetmiştir. Bu yöntem sonucunda çokça garip soyadları ortaya çıkmıştır. İsmet Paşa’ya “İnönü” soyadını vermiştir. Fevzi Paşa aile geleneği olduğu için “Çakmak” soyadında ısrar etmiştir. Atatürk bundan hoşlanmasa da saygı duyarak kabul etmiş ama bir komutan için bu soyadın hiç hoş olmadığını da dillendirmiştir⁸⁵. Ali Fethi Bey’e “Okyar” soyadını vermiştir. Konuyla ilgili hazırladığı el yazılı kâğıtta; “ok” kelimesinin “akıl” ve “zekâ”, “yar” kelimesinin ise “yardımcı, dost, arkadaş” anlamlarına geldiğini ve iki kelimenin kaynaşması ile “akıl insan” anlamına gelen Okyar soyadını verdiğini belirtmiştir (EK 1). Kazım Bey’e “Dirik”, Mazhar Müfit Bey’e “Kansu”, Tahsin Bey’e “Uzer”, Salih Bey’e “Bozok”, Sabiha Hanım’a “Gökçen”⁸⁶, Büyük Millet Meclisi Başkanı General Kazım Bey’e Özalp, Antalya Milletvekili Cemal Bey’e “Tunca” soyadı da Atatürk tarafından verilmiştir⁸⁷. CHP Adana il başkanı, “Ahmet Süreyya” olan ismini Atatürk’ün isteği üzerine “Örge” olarak değiştirmiş, “Çavdaroğlu” olan soyadını da kendisi değiştirerek “Evren” yapmış ve bunu mahkeme vasıtasıyla tescil ettirerek “Örge Evren” olarak kayıtlara geçirmiştir. Trakya Genel Müfettişi Tali Bey de Atatürk tarafından soyadı takılanlardandır ve “Öngören” soyadını almıştır⁸⁸.

⁸² Zaman, 18 Ocak 1935, s.6.

⁸³ Zaman, 27 Ocak 1935, s.6.

⁸⁴ Zaman, 28 Ocak 1935, s.6.

⁸⁵ Atay 2009, s.638-639.

⁸⁶ www.isteataturk.com.(SGT: 28.10.2015)

⁸⁷ Zaman, 27 Aralık 1934, s.1-2.

⁸⁸ BCA, ?/490..1.0.0/41.173..5.

Soyadı Kanunu ve Kanunun Uygulanma Süreci

Devletin önemli kademelerinde yer alan kimselerin aldıkları soyadlarını merkeze bildirmeleri o dönemin iş ve işlemleri arasında yer almıştır. Bu amaçla beyan edilen soyadlarından bazıları şöyledir: Birinci Umum müfettişi A. Hilmi 29 Ekim 1934 tarihinde Diyarbakır'dan Başbakanlığa yaptığı beyanla bundan sonra "Ergeneli" soyadını kullanacağını ve imzalarını A. Ergeneli şeklinde atacağını bildirmiştir (EK 2)⁸⁹. Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürü Hasan Âli "Yücel" soyadını almıştır⁹⁰. 12 Aralık 1934 tarihinde hükümette yer alan bakanların yeni soyadlarıyla birlikte bir listesi hazırlanmıştır. Bu listeye göre Başbakan: İsmet İnönü, Adliye Vekili: Şükrü Saraç, Milli Müdafaa Vekili: Zekai Apaydın, Dahiliye Vekili: Şükrü Kaya, Hariciye Vekili: T. Rüştü Aras, Maliye Vekili: Fuat Ağralı, Kültür Vekili: Abidin Özmen, Bayındırlık Vekili: Ali Çetinkaya, Ekonomi Vekili: Celal Bayar, Esenlikler Vekili: Refik Saydam, Gümrük ve İhisarlar Vekili: Rana Tarhan, Ziraat Vekili: Muhlis Erkmen olarak kayda geçirilmiştir⁹¹. Edirne Valisi Salim Özdemir 31 Aralık 1934 tarihinde Başbakanlığa gönderdiği bir yazı ile resmi ve özel yazışmalarda artık yeni aldığı "Günday" soyadını kullanacağını ve imzasının "Ö. Günday" şeklinde olacağını bildirmiştir⁹². Erzincan Milletvekili Saffet Bey, 3 Ocak 1935 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye yazmış olduğu bir bilgilendirme yazısı ile artık "Arıkan" soyadını aldığını ve imzasını "S. Arıkan" şeklinde atacağını belirterek, örnek imzasını da yazısının sonuna eklemiştir⁹³. CHP Genel Sekreteri Recep Bey "Peker" soyadını aldığını 11 Aralık 1934 tarihinde, Maraş CHP il başkanı Halit Bey "Onaran" soyadını aldığını 5 Aralık 1934 tarihinde, Stockholm büyükelçisi Rağıp Raif Bey "Kösearif" soyadını aldığını 11 Haziran 1936 tarihinde bildirmiştir⁹⁴.

Soyadı Kanunu'nun uygulanması sürecinde, uygulamanın amacına ulaşması için iktidar sahibi CHP ve Halkevleri de gidişata müdahil olmuştur. 20 Nisan 1935 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından CHP il ve ilçe yönetim kurullarına ve Halkevlerine gönderilen bir yazı ile parti ve evlerde görevli olan kimselerin almış oldukları soyadlarının merkeze bildirilmesi istenmiştir. Ayrıca parti idare heyetleri başkanlarının görevleri başında olmadığı vakitlerde yerlerine kimlerin vekâlet edeceğinin de bildirilmesi talep edilmiştir. Bu istek üzerine hem parti örgütlerinden hem de Halkevlerinden çok sayıda cevap alınmıştır. Bu cevaplardan birkaç tanesi özetle şu şekildedir: Tokat ili CHP vilayet idare heyeti 31 Mayıs günlü yazmış olduğu cevapta Tokat merkez,

⁸⁹ BCA, 10427/30..10.0.0/124.886..5.

⁹⁰ Zaman, 28 Kasım 1934, s. 3.

⁹¹ BCA, ?/490..1.0.0/41.173..5.

⁹² BCA, 10428/ 30..10.0.0/124.886..6.

⁹³ BCA, 10429/30..10.0.0/124.886..7.

⁹⁴ BCA, ?/490..1.0.0/41.173..5.

Erbaa, Zile, Niksar, Reşadiye ve Artova parti yönetim kurulu üyelerinden soyadı alanların listesini göndermiştir. Heyet başkanı, bu listeler içerisinde hâlâ soyadı almamış olanlar ve iki defa uyarılmalarına rağmen cevap vermeyen ilçelerin listesinin olmadığı belirtilmiştir. Soyadı almayanlar için sıkı takibat yapıldığı ve liste tamamlanmadan gönderilmesinin ise cevabın geciktirilmemesi amacını taşıdığı, kalan kısmın en kısa zamanda gönderileceği eklenmiştir. Adana ili parti idare heyetinden gelen cevap ise 26 Nisan tarihlidir. Cevap metnine ekli olarak il ve ilçe idare heyeti üyelerinin listesi verilmiştir. Kazalarda görevli olan heyet üyelerinin çoğunun soyadı almadığı ve bu alım işlerinin çabuk bitirilmesi, listelerin vilayete gönderilmesinin istendiği aktarılmıştır. İdare heyeti başkanlarının yerine kimin vekâlet edileceğinin ise kesinlik taşımadığı ve duruma göre en uygun kişiye vekâlet verileceği eklenmiştir. Halkevleri de çeşitli zamanlarda cevaplar göndermiştir. Malatya Halkevi başkanlığı tarafından 8 Mayıs tarihli verilen cevapta Halkevi başkanı ve yerine vekâlet edecek olan şahısların ismi yazılmıştır. Başkan Osman Taner'dir ve vekili ise Faruk Yakın'dır. Ankara Halkevi başkanı ve Erzurum milletvekili olan Nafi Bey de 6 Mayıs tarihli cevabında soyadının "Kansu", kendisine vekâlet edecek kişinin ise "Tüzün" soyadlı Ragıp Bey olduğunu bildirmiştir. Adana Halkevi başkanlığından gelen 2 Mayıs'ı cevapta ise; başkanın ismi Kasım Zeki Ener olarak bildirilmiş, Halkevlerinde vekâlet uygulamasının bir standardının olmamasından dolayı bununla ilgili bir isim verilmemiştir⁹⁵.

CHP Genel Sekreterliği tarafından 1 Mart 1936 tarihinde CHP il yönetim kurulu başkanlıklarına gönderilen bir yazı ise özetle şu şekildedir: Soyadı Kanunu bir süs değildir. Bu inkılâp partinin, rejimin ve Türk halkının her bakımdan kuvveti açısından çok önemli bir yere sahiptir. Soyadı tescili süresi sonuna yaklaşılmasına rağmen soyadı almayan çokça vatandaş bulunmaktadır. Her iyi ve ileri işte önde olan parti bu işi de sahiplenmelidir. Halkevleri de bu işi kuvvetli telkin yoluyla desteklemelidir. Soyadı Kanunu metni çokça gönderilmiştir. Bunlar dağıtma ya da okutma yollarıyla halka iletilmelidir. Halka süreç ve yapılacaklar sıkça anlatılmalıdır. Böylece hükümetin yardımcısı rolü üstlenilmiş olunacaktır. İşin ehemmiyeti mutlaka vurgulanmalıdır. Halkevleri; öğretmenleri ve konuyu anlatabilecek kimseleri yönlendirerek okul çocuklarına, çeşitli halk toplanma mekânlarındaki (kahvehaneler, fabrikalar, askeriye) vatandaşlara ve okuma odalarındaki insanlara durumu anlatmalıdır. Halkın daha önceden sahip oldukları soyadları ya da aile adlarının kanun çerçevesinde, eğer uygunsa, aynen kullanılabilmesi, yasaklara takılıyorsa küçük tadillerle korunabileceği anlatılarak işin kolaylığı vurgulanmalıdır. Örneğin; "Kütüküzade Neriman" yerine "Neriman Kütükçü" kullanılabilir. Soyadı

⁹⁵ BCA, ?/490..1.0.0/15.81..2.

bulmakta zorluk çeken kimseler, Halkevlerine gönderilen konuyla ilgili kitaplardan ve halkevlerinin hazırlayacağı listelerden faydalanabilmelidirler⁹⁶. 1 Mart tarihli bu yazıya birçok CHP il yönetim kurulundan cevap gelmiştir. 20 Mart günlü Samsun'dan gelen cevapta; 100 adet kanun örneği geldiği ve bunun örgütlere dağıtıldığı, gerekenin yapılmaya çalışıldığı bildirilmiştir. 21 Mart 1936 tarihli Trabzon'dan gelen cevap ise özetle şu şekildedir; Partililer ve diğer yurttaşların soyadlarını hemen almaları için örgüte genelge yayınlanıp Soyadı Kanunu örnekleri dağıtılmıştır. Mart ayı sonuna kadar bu önemli kanunun başarıya ulaşması hedeflenmektedir.⁹⁷.

İktidar partisinin konuyla alakalı olarak dikkat çeken diğer bir yazısı ise kanunun uygulanma süresinin bitmesine yakın günlerde CHP Genel Sekreterliği tarafından CHP başkanlıklarına gönderilmiş olunan 2 Haziran 1936 tarihli bir yazıdır. Bu yazıda; soyadı tescillerinin yapılması için belirlenen sürenin 2 Temmuz günü biteceği hatırlatılmıştır ve bu sürenin bitimine çok az kaldığı belirtilmiştir. Soyadı uygulamasının Türk Milleti için büyük bir inkılâp olduğu tekrar dile getirilerek, idare amirleri ile birlikte bu işin sıkı takip edilmesi ve sonuçları ile ilgili olarak merkeze bilgi verilmesi istenmiştir⁹⁸.

Artık soyadı almak için belirlenen kanuni süre sona ermiş ve illerden soyadı uygulamalarıyla ilgili son raporlar gelmeye başlamıştır. Bu cevaplardan da iki tanesi örnek olarak buraya alınmıştır. İlk olarak Gümüşhane CHP il başkanı imzasıyla CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 22 Haziran 1937 tarihli yazıda; il dâhilinde soyadı almayan kalmadığı, kendisi tarafından soyadı seçmeyenlere ise en büyük mülki memurlar tarafından soyadlarının takılarak tescil edildiği bildirilmiştir. Benzer bir yazı ise Balıkesir CHP il başkanlığından da gelmiştir. 7 Mayıs 1937 tarihli yazıda il genelinde soyadı verme işleminin tamamlandığı bildirilmiştir⁹⁹.

Kanunun Uygulanması Sonrasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Çözümler

Soyadı Kanunu'nun uygulanma süreci 2 Temmuz 1936 tarihinde sonra ermiştir. Bu tarihten itibaren soyadı alınması sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümleri ile ilgili düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Uygulanacak cezalar ve alınan soyadlarının kullanılması gerekliliği ile ilgili resmi yazışmaların çokluğu dikkat çekmektedir. İlk olarak 31 Mart 1937 tarihinde Dahiliye Vekaleti tarafından yayınlanan bir tamim göze çarpmaktadır. Bu tamimde; reşit olmayan çocuklarını ve evlilikleri devam eden eşlerini soyadı beyannamesine

⁹⁶ BCA, ?/490..1.0.0/3.12..18.

⁹⁷ BCA, ?/ 490..1.0.0/18.92..3.

⁹⁸ BCA, ?/490..1.0.0/3.12..45.

⁹⁹ BCA, ?/490..1.0.0/23.117..1.

yazdırmayan aile reislerine ceza verilmemesinin kararlaştırıldığı bildirilmiştir. Soyadı Kanunu'nun 4. maddesine göre eşi ve çocuğunu kaydettirmesi gereken şahıslardan bazıları nüfus beyannamelerine sadece kendi isimlerini yazarak başvuruda bulunmuşlardır. Normal şartlarda bu kişilere 5 ile 15 lira arasında para cezası verilmesi gerekmektedir. Fakat bu konuda tam bir uygulama birliği sağlanamamıştır. Dahiliye Vekaleti tarafından yayınlanan tamimle, bir aile reisinin aldığı soyadının eş ve çocukları için de zorunlu olarak kullanılacak olmasından kaynaklı olarak, eş ve çocuklarının ismini yazmayanlara ceza verilmemesine hükmedilmiştir. İlgili cezanın, herhangi bir şekilde kendisi ve aile bireyleri için soyadı almayanlara uygulanmasının daha doğru olacağı belirtilmiştir¹⁰⁰.

Cezai işlemlerle ilgili diğer bir tamim yine Dahiliye Vekaleti tarafından 6 Nisan 1937 tarihinde yayınlanmıştır. Tamime göre; haklı bir mazereti bulunan kimseler, belirlenen tarihler arasında soyadı alamadılar ise bu vatandaşlara cezai hükümlerinin uygulanması doğru bulunmamıştır¹⁰¹. 19 Mayıs 1937 tarihli diğer bir tamimde ise; Soyadı Kanunu mucibince görev ihmali ya da soyadı almama neticesinde ceza alan kimselerden cezasını ödemeyenlerin vali veya kaymakamlar tarafından Cumhuriyet savcılarına yazılacak müzekkere üzerine Türk Ceza Kanunu'nun 19 ve 24'üncü maddelerine göre hafif hapis cezası ile cezalandırılmaları uygun görülmüştür¹⁰².

29 Haziran 1937 tarihli Dahiliye Vekaleti tamiminde; süresi içinde soyadı almayanların ve görevini ihmal eden görevlilerin para cezası ile cezalandırılacağı, bu cezaların mahalle idare heyetleri tarafından belirleneceği ve valiler ile kaymakamlar tarafından onaylanacağı hatırlatılmıştır. Ayrıca soyadı almayan kimselere vali ve kaymakamlar öncülüğünde soyadları verilmesi gerekliliği de vurgulanmıştır. Bu çerçevede; bazı yerlerde nüfusa kayıtlı olduğu halde bulunamayan kimseler olduğu ve yine öldüğü halde kayıtlardan düşürülmeyen kimseler bulunduğu bildirilmiştir. Ayrıca yurtdışında olup da ne durumda olduğu bilinmeyen kimseler de mevcuttur. Bu konularla ilgili nasıl muamele edilmesi gerektiği sürekli olarak bakanlığa sorulmaktadır. Bu tip kimselere resen soyadı takılması Bakanlık tarafından sıkıntı yaratacağı gerekçesi ile olumlu görülmemiştir. İlgili vatandaşların hayatta olanlarının ve bulunanlarının buldukları zaman kayda geçirilmesinin daha uygun olacağı, ayrıca altı aylık zaman aşımı süresi dolduktan sonra da bu kimseler hakkında bir ceza takibi yapamaya gerek kalmayacağı ilgililere bildirilmiştir¹⁰³. 23 Ekim

¹⁰⁰ Resmi Gazete, 31 Mart 1937, s. 2.

¹⁰¹ Resmi Gazete, 6 Nisan 1937, s. 1-2.

¹⁰² Resmi Gazete, 19 Mayıs 1937, s. 2.

¹⁰³ Resmi Gazete, 29 Haziran 1937, s. 3.

1937 tarihinde yayınlanan diğer bir Bakanlık tamiminde ise; eşinden boşanan kadının boşandığı kocasının soyadını kullanamayacağına Soyadı Kanunu'nda belirtildiği hatırlatılmış ve bu durumda olan bir kadının babasından gelen bir soyadı da yok ise, bir sene içerisinde pulsuz bir beyanname ile yeni bir soyadı talep edebileceği belirtilmiştir¹⁰⁴.

Soyadı Kanunu'nun uygulandığı yasal süre içerisinde soyadı almayanlar için uygulanacak cezalar mevzuunda tutuklu ve hükümlülerin durumu da gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili bir tamim yayınlayan Adalet Bakanlığı; belirlenen sürelerde soyadı almayanların gerekçelerinin ihmal ve kasıt içermemesi durumunda ceza verilmemesi gerektiği yönündeki daha önceki tamimin dikkate alınacağını iletmiştir. Ayrıca soyadı alma işleminin bitiş tarihinden sonraki altı ay içerisinde karara bağlanmayan davaların zaman aşımına uğrayacağına dikkate alınması hususunun mahkûm ve tutuklular için de uygulanabileceği belirtilmiştir¹⁰⁵.

Dahiliye Vekaleti tarafından daha önce bildirilmesine rağmen, Soyadı Kanunu'na göre soyadı alınması için verilen yasal müddet bittikten sonra 6 ay içerisinde karara bağlanmayan cezaların zaman aşımına uğraması uygulanmasına bazı yerlerde uyulmamıştır ve cezalar altı ay geçmesine rağmen verilmeye devam edilmiştir. Bakanlık, bu konuya gereken dikkatin gösterilmesini yayınladığı 8 Mart 1938 tarihli tamimle duyurmuştur¹⁰⁶. Konuyla ilgili bu uyarılar sonrasında farklı bir problemin daha ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kez de bazı kaza idareleri uyarıları dikkate alarak zaman aşımına uğradığı halde verilmiş olan cezaları iptal yoluna gitmeye başlamışlardır. Fakat verilen kararların bozulması ancak Danıştay tarafından gerçekleştirilebileceği için ilk hatayı ikinci bir hatayla düzeltme yoluna gidilmemesi Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan 25 Haziran 1938 tarihli tamimle duyurulmuştur¹⁰⁷.

Her ne kadar soyadı alma işlemleri yasal olarak sona ermiş olsa da ve soyadı almayanlara valiler ve kaymakamların soyadı vermesi kuralı uygulamaya konulsa da ilgili işlerin 1938 yılına gelmesine rağmen bazı yerlerde hâlâ yerine getirilmediği görülmektedir. Konuyla ilgili şikâyetler Dahiliye Vekaleti'ne bildirilmiştir. Diğer yandan görevliler tarafından verilen soyadların bazılarının başka kimselere de verildiği yönündeki geri dönüşler olduğu da anlaşılmaktadır. Bazı yerlerde ise tebliğ edilmesine rağmen doğum il mühaberine bu soyadları işlenmemiştir. Bakanlık ilgili şahısların soyadlarının kütüklere işletilmesi işlerinin derhal bitirilmesini istemiştir. Soyadı seçmeyenler

¹⁰⁴ Resmi Gazete, 23 Ekim 1937, s. 2.

¹⁰⁵ Resmi Gazete, 13 Ağustos 1937, s. 1.

¹⁰⁶ Resmi Gazete, 8 Mart 1938, s. 2.

¹⁰⁷ Resmi Gazete, 25 Haziran 1938, s. 25.

için ise bir ay içerisinde soyadları verilerek defterlere işleme süreci tamamlanmalıdır. Diğer yandan soyadı aldığı halde kayıtlı olduğu yere bunu bildirmeyenler de bir ay içerisinde bu işlemleri nihayete erdirmelidirler. Yapılacak teftişlerde bu iş ve işlemleri tamamlamayanlar hakkında kanuni tatbikat başlatılacağı da ilgililere duyurulacaktır¹⁰⁸.

Diğer bir mevzu ise alınan soyadlarının kullanılmasında şahısların isteksiz davranması ile ilgilidir. Süreç tamamlanmasına ve soyadları alınmasına rağmen devlet kademelerindeki memurlar ve vatandaşlardan bir kısmı kimi zaman resmi işlemler esnasında soyadı kullanmamakta ısrarcı olmaktadır. Konuyla ilgili olarak 5 Nisan 1937 tarihinde Dahiliye Vekaleti tarafından Başbakan'a gönderilen bir yazıda; soyadı alma işlemlerinin bitmesine rağmen yazışmalarda halen soyadı kullanmayanlar olduğu aktarılmıştır ve bu konuda ilgililerin dikkatinin Başbakanlık tarafından çekilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Başbakan İsmet İnönü'nün bakanlıklara ve resmi makamlara hitaben yazmış olduğu 9 Nisan 1937 tarihli bir tamimde; soyadı tescil tarihinin dolmasına rağmen hâlâ bazı yazışmalarda soyadı kullanılmadığıyla ilgili olarak Dahiliye Vekaleti'nden kendisine bildirimler olduğunu belirtmiş ve bu kanunun uygulanmasında gereken dikkatin gösterilmesini istemiştir¹⁰⁹.

Dahiliye Vekaleti 25 Mayıs 1937 tarihinde yayınladığı bir tamimle; soyadı alma süresinin sona ermesine rağmen ve alınan soyadlarının söyleyiş, yazma ve imza işlerinde kullanılması gerektiği halde buna riayet edilmediği, özellikle resmi yazışmalarda hassasiyet gösterilmesi gerektiği bildirilmiştir¹¹⁰. Başbakanlık tarafından yayınlanan 28 Nisan 1938 tarihli diğer bir tamimde ise; Başbakanlığa gelen evraklar içerisinde hâlâ soyadı yazılmayan evraklar bulunduğu, yasal zaman içerisinde soyadı almamak nasıl yasak ise alınan soyadının kullanılması gerekliliği de ilgili kanunda vurgulanmaktadır. Bu nedenle evrakların geri iadesine mahal vermemek için yazışmalarda mutlaka soyadının kullanılması istenmiştir¹¹¹.

Alınan soyadlarının kullanılmasıyla ilgili diğer bir tamim ise 16 Temmuz 1937 tarihli ve Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğüne aittir. Tamime göre; işletme nizamnamesinde yer alan ve nakliye edilecek olan mallarla beraber gönderilecek nakliye evrakları üzerine mutlaka alıcının isminin yazılması gerekmektedir. Soyadı Kanunu ile isimlerle birlikte soyadları da yazılması zorunlu hale gelmiştir. Fakat bu uygulamaya dikkat edilmediğinden nakliye işleri aksamakta ve gereksiz yazışmalarla süreç uzamaktadır. Bu sorunların yaşanmaması için soyadının ilgili iş ve işlemlerde kullanılması

¹⁰⁸ Resmi Gazete, 5 Nisan 1938, s. 1.

¹⁰⁹ BCA, 10440/30..10.0.0/124.886..17.

¹¹⁰ Resmi Gazete, 25 Mayıs 1937, s. 2.

¹¹¹ Resmi Gazete, 28 Nisan 1938, s. 2.

gerekliliği vurgulanmıştır¹¹². Adalet Bakanlığı da 2 Ekim 1939 tarihli bir tamim aracılığıyla adli işlerin gecikmemesi ve gereksiz yazışmalar yapılmaması için yut dışında ve yabancı sefaretlerde bulunan kişilerle ilgili adli evraklarda ilgili şahsın soyadının kullanılması konusunda titiz davranılması istenmiştir¹¹³.

Sonuç

Soyadı Kanunu çeşitli uygulama sıkıntılarına ve eleştirilere rağmen hayata geçirilmiştir. Toplumsal hayatın düzene kavuşturulması temel amacıyla gerçekleştirilen bu inkılâp kimilerince takdir edilirken, kimiler tarafından da ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Romanya’da yayınlanan Adverol adlı bir gazete 1934 yılı sonlarında Türkiye’deki Soyadı Kanunu uygulamalarını değerlendirmiştir. Gazete’de özetle şu ifadeler yer almıştır: Türkler geçmişe ait ne varsa kaldırıp atmakta ve yeniliği andıran her şeyi millete mâletmeye çalışmaktadır. Türkler Arap harfleri yerine Latin harflerini alınca büyük değişme dedik. Bu değişim burada kalmadı, artık isimlerinin yerine Türkçe isimler koyuyorlar. Dil temizleme savaşı veren Türkiye, Soyadı Kanunu ile yeni ve büyük bir değişim içerisine girmiştir. Kurentul adlı diğer bir gazete de “Kemal” isimli bir yazı yayınlamıştır. Bu yazı ise genel hatlarıyla şöyledir: Türkiye’deki Soyadı Kanunu uygulamasının Romanya’da kimileri tarafından acayip karşılanmasına rağmen Mustafa Kemal’in bir filozof ve tarihçi olarak hareket etmesi takdir edilmelidir. Türkler yalnız iyi bir savaşçı değil aynı zamanda çalışkan ve doğru bir ulustur. Yazı şu cümlelerle son bulmuştur: *“Herkesin gördüğü ve kıskançlıkla beğendiği bir şey varsa o da, Türk değişiminin muvaffakiyetidir. Demokrasinin tembel ve miskinçe sallanışı arkasından gitmeye mahkûm olan bizler için, Atatürk’ün her teşebbüsü, bir ışık gibi doğmaktadır”¹¹⁴.*

Atatürk hayattayken çok fazla eleştirilmeyen Soyadı Kanunu, onun ölümü sonrasında çeşitli eleştirilere uğramıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye’de Atatürk milliyetçiliği dışında hayat bulan milliyetçilik hareketleri soyadı konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Dr. Rıza Nur 1942 yılında yaptığı bir eleştirisinde, öncelikle soyadı anlayışına karşı çıkmış ve Türklerde soyadının ismin önüne gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Man-men eklerinin kullanılmasını da eleştirerek bu uygulama yüzünden Türkler, Almanlara benzer soyadı taşımaya mecbur bırakılmışlardır. Kanunlaşan soyadlarının çoğu da zaten Türkçe değildir. Remzi Oğuz Arık da kanunu eleştirmiş ve yeterince Türkçeleştirilmemiş soyadlarının yaygınlığından

¹¹² Resmi Gazete, 16 Temmuz 1937, s. 3.

¹¹³ Resmi Gazete, 2 Ekim 1939, s. 2.

¹¹⁴ Zaman, 21 Aralık 1934, s. 6.

bahsetmiştir. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ise; Soyadı Kanunu ile sanki Türklerde soyadı olmadığı kanısının oluşturulmaya çalışıldığını ve bunun da yanlış bir tutum olduğunu belirtmiştir¹¹⁵.

Soyadı Kanunu, çıkışı itibariyle, izah ettiğimiz farklı nedenlerden kaynaklanmış olsa da sonuçları itibariyle çok önemli bir inkılap hareketi niteliği taşımıştır. Modern ve iyi işleyen bir toplumsal düzenin devamlılığının sağlanmasının yanı sıra, Atatürk ilkeleri içerisinde de yer alan halkçılığın bir gayesi olarak zikredilen “eşitlik” anlayışının yerleşmesinde soy isim uygulaması gerçek bir yenileşme adımı olmuştur. Devletin resmi dili olan Türkçe’nin, kişilerin isimlerinde kendisine yer bulması ve kullanılan dilin etkinliğinin-yaygınlığının artırılması konularında da ilgili kanun büyük önem arz etmiştir.

1930’lu yıllarda vatandaşların büyük bölümünün kırsalda ikamet etmesi ve kanunun gerekliliklerini yerine getirmede kimi zaman isteksiz davranmalarına rağmen, üstten gelen ve kesin anlam taşıyan tavizsiz uygulamalar sonrasında soyadı alınması işlemlerinde büyük yol kat edilmiştir. Kalan eksiklikler ise sonraki dönemlerde halledilerek nüfusun tam manasıyla kayıt altına alınması konusunda ciddi bir başarı sağlanmıştır. İlk etapta gösterilen tepkiler ise zaman içerisinde bir kabullenişle sonuçlanmıştır ve vatandaşlar soy isim uygulamasını tam olarak benimsemişlerdir.

Kanunun uygulanmasında CHP ve basının oynamış olduğu hayati rolü de unutmamak gerekmektedir. İktidar partisi ve partiye bağlı organların kanunun hayata geçişi sırasındaki çabası, basının da bu mevzuyu sürekli olarak gündemde tutması sürecin işleyişini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Böylece kırsal kesime sıkışmış ve devletle irtibatı çoğu zaman kopuk olan halkın devletiyle bir nevi tanışması sağlanmıştır. Bu tanışmanın gerçekleşmesinde okumuş ve modern dünyayı tanıyanların olumlu yaklaşımları çok önemli bir değere sahip olmuştur.

Kanunun içerisinde yer almasına rağmen günümüzde, gülünç ve şahsı toplum içerisinde zor durumda bırakabilecek soyadlarının da verilmiş olduğu görülmektedir. Bu tip soyadlarını, kanunun çıktığı dönemde, şahısların kendi istekleri ile almış olmaları çokta anlaşılır değildir. Bir tahminden öteye geçmemekle birlikte; kanunla belirlenmesine rağmen istenilen süreler içerisinde soyadı almayan kimselerle ilgili olarak soyadı tespiti için görevlendirilen memurların bu soyadlarını vermiş olmaları ihtimal dahilindedir. Bazı soyadlarının da söyleyen ya da yazan kişiler tarafından, yanlış telaffuz edilmesi yahut yazılmış olması da diğer bir ihtimali akla getirmektedir.

¹¹⁵ Atabay 2007, s. 245-247.

KAYNAKLAR

A. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

- BCA, Dosya: 1579, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer: 49.78..16.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 51..0.0.0, Yer: 4.36..15.
BCA, Dosya: 1720, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer: 50.85..16.,
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 272..0.0.0, Yer: 63.190..9. ,
BCA, Dosya: 1759, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer: 50.87..15.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 51..0.0.0, Yer: 12.101..10.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer: 41.173..5.
BCA, Dosya: 10427, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer: 124.886..5.
BCA, Dosya: 10428, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer: 124.886..6.
BCA, Dosya: 10429, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer: 124.886..7.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer: 15.81..2.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer: 3.12..18.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer: 18.92..3.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer: 3.12..45.
BCA, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer: 23.117..1.
BCA, Dosya: 10440, Fon Kodu: 30..10.0.0, Yer: 124.886..17.

B. Resmi Yayınlar

- TBMM Zabıt Ceridesi
Resmi Gazete

C. Süreli Yayınlar

- Akşam Gazetesi
Milliyet Gazetesi
Zaman Gazetesi
Pozantı Gazetesi

D. Kitap ve Makaleler

- Acun 2000 Fatma Acun (editör), *Atatürk ve Türk İnkılâp Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
Akalın 2004 Şükrü Haluk Akalın, “Atatürk’ün Dil Politikası”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, Sayı: 1/1, Prizren, 2004, s. 28-32.
Atabay 2007 Mithat Atabay, “Soyadı Kanunu ve Bu Konuda Yapılan Tartışmalar,” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı: 42, İstanbul, s. 231-248.
Atay 2009 Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Sabit Dokuyan

- Avşar ve Kaya 2013 Zakir Avşar ve Ayşe Elif Emre Kaya, “Cumhuriyet Türkiye’sinin Halkçılık Uygulamaları: Soyadı Kanunu Örneği”, *Turkish Studies*, Sayı: 8/5 Bahar, s. 73-90
- Aydemir 2011 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt: 3, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.
- Bayraktar 2012 Özlem Bayraktar, “Güneş Dil Teorisi: ‘Batı’ ve ‘Türk’ Arasındaki Sınırı İdare Etmek”, *Spectrum: Journal of Global Studies Special Issue*, Autumn, Volume 4, Issue 1, s. 137-149.
- Bulut 1982 Mesut Bulut, “Atatürk’ün Türkçeye Yönelik Özleştirme/ Sadeleştirme Çalışmaları ve Bu Bağlamda Yaşanan Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies*, Sayı: 9/11, s. 131-147.
- Çakmak 2009 Fevzi Çakmak, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VIII/18-19, Bahar-Güz, s. 89-115
- Mumcu 1982 Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul.
- Ölmez 2000 Mehmet Ölmez, “Dil Devrimi Sonrası Ad ve Soyadlarımız”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları/ Journal of Turkish Studies*, Cilt: 24/II, s. 107-117.
- Yalçın vd. 2008 Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık, Yücel Özkaya vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt: 2, ATAM Yayınları, Ankara.
- www.isteaturk.com.(SGT: 28.10.2015)
- <http://www.atam.gov.tr/duyurular/milliyetcilik-milli-birlik-ve....>.(SGT: 23.05.2016)
- <http://www.adanadan.biz/>.(SGT: 23.05.2016)
- <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler>(SGT: 23.05.2016)

EKLER

EK 1¹¹⁶

OK - Akil, zeka..
yar = Dost, ilka-
daş, yardım-
ci, yar kök-
tür.

OK + yar = Her-
iki kelime-
nin
manala-
rının
kaynaş-
masını
ifade eder.
"Akıl ar-
kadışı".

Ali Fethi ;

Fethi Okyar

24/I/1935

K. Oktay

¹¹⁶ www.istataturk.com.(SGT: 28.10.2015)

Sabit Dokuyan

EK 2¹¹⁷

BİRİNCİ
UMUMİ MÜFETTİŞLİK

Kat: 1
Adet: 4242

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

1041

Diyarbakir 29/12/934

Baş Vekalet Ulu Katına

Soy adını (Ergeneli) dit .
(A. H. Ergeneli) biçiminde yazdığım imzayı bırakarak
bundan sonra (H. Ergeneli) yazacağım .

Birinci Umumi Müfettiş

A. H. Ergeneli

Sorakca

5-1-935

030	10	124	886	5
-----	----	-----	-----	---

Fon No: 30 10 0 0 - Kutu No: 124 - Dosya No: 886 - Sıra No: 5

¹¹⁷ BCA, 10427/30..10.0.0/124.886..5.